

Strangesønnerne

- en nørrejysk høvdinge -æt

Af Sigvard Mahler Dam

Sjællænderne kunne altid fortælle glørværdigt om deres høvdinge og biskopper, hvoraf "Skjalm Hvides æt" blev berømmet via våbenfrisen i Sorø klosterkirke og Saxos partiske krønike, hvor slægten sagtens kunne konkurrere med kongeslægten i heltemodige bedrifter. "Peder Bodilsens æt" af Sydsjælland forsøgte at sætte et lignende monument med kirke i Næstved, men blev udkonkurreret og forsvandt ved første blik for eftertiden, måske fordi de manglede en kronikør eller skjald! Den islandske Knytlingesaga fortæller om de første led af en jysk æt, der var så heldig senere at blive foreviget, idet en af slægtens sønner var historikeren Sven Aggesen, "Torgunna-sønnerne", blev de kaldt efter deres berømte formoder.¹ Bortset fra denne ene slægt er det småt med oplysninger om jyske stormænd. Hvorfor?

Efter en borgerkrig i 1313, hvor kongen sejrede over nørrejyderne, skriveren sjællandsk kannik triumferende:²

"Han byggede nye borge og forstærkede de gamle, og således betvang han omsider *Jydernes gamle stivsind*".

Hvilket gammelt stivsind mon der her refereres til? Mange store slægter er tabt i glemslens mørke, fordi de holdt på den forkerte hest i rigets interne magtkampe og blev derfor "tiet ihjel" af eftertiden. En sådan skæbne fik de tid lige led af et par slægter med fælles rødder, almindeligvis kendt som *Strangesønnerne* eller slægten *Bild*, og da de endvidere i vore dage har efterkommere både blandt adel og borgere, synes de at være en historie værdig i dette tidsskrift.

Traditionen

I 1300-tallet var det en indflydelsesrig slægt, og en del af medlemmerne slap gennem omvæltningerne i det borgerkrigshærgede og kongeløse Danmark med værdigheden i behold - ikke mindst fordi de holdt på begge heste, nogle støttede kongemagten andre de søn den jyske hertu-

ger og atter andre begge partier! Skønt slægten allerede var vidt forgrenet og sad på vigtige embeder, kan en "sikker stamrække" først opstilles fra dette århundrede. Da nogle af personerne, der ikke hidtil har kunnet placeres på stamtræet, omfatter en kongens drost og kammermester, en biskop, ja, tilmed en ærkebiskop, så tyder det på at slægten i lang tid havde været blandt de førene i riget.

Disse nørrejyder havde stolte traditioner, der siden er blevet fejlet af bordet som "slægtebogs ammestuesnak". Rettes vort blik mod udlandets slægter og ser deres traditioner og dybe rødder, så er det utilfredsstillende kun at ane brudstykker af en mægtig nørrejysk høvdingæt med rødder i det selvbevidste Thy syssel. Lad os se, om vi ikke kan få rettet op på dette misforhold.

Skammel han bor sig nør i Thy
han er både rig og kåd,
så raske da haver han sønner fem,
de to fores ilde ad.
Fordi træder Ebbe Skammelsøn,
så mangen sti vild.
Ebbe han tjener i kongens gård
både for guld og ære,
hjemme sider Peder hans broder
lokker hans hjertenskære.
Fordi træder Ebbe Skammelsøn,
så mangen sti vild.³

Personerne og dramaet i denne kendte folkevise er i de gamle slægtebøger henlagt til hovedgården Noringtoft, der rigtignok ligger "nør i Thy", og som blev ejet af Strangesønnerne. Ebbe Skammelsøn er udlagt til slægtens stamfader og havde sønnen Hr. Ud Ebbesen til Noringtoft, der atter var fader til Hr. Skammel og Hr. Esge Udsen, hvoraf den sidstnævnte havde tre historisk kendte sønner med patronymikon'et Esgesen. Imidlertid må slægten være mere udbredt, for de tre Esgesønner optræder i 1300-tallets begyndelse side og side med Strangesønner, hvis fædre har heddet Strange, Oluf og Agge.

Det skal med det samme anføres, at folkeviser er noget svært noget at arbejde med i denne forbindelse. De historiske viser udgør samtidigt "Billedblad" og besynger forhold, der optog folk, begivenheder, der bliver sagnagtige, skønt de kan indeholde en kerne af sandhed.

Våbenskjoldet

Slægtsforskere burde generelt vide noget mere om heraldik! I en middelalderlig slægt som denne er det slet ikke til at komme udenom. Slægten der antog et våben ønskede ofte at udtrykke noget gennem sit valg af slægtsmærke, og dette våben benyttedes så til at holde sammen på slægten. Urgamle slægter lagde som regel intet symbolsk i deres våbenskjold, der stammede fra korstogstiden, det var farvet med let genkendelige tegn, som slet og ret tjente til identifikation af den til ukendelighed pansrede ridder.

Strangesønnernes våben viser med sin enkle skønhed, at det er et af Danmarks ældste våbener fra "heraldikken s barndom". Det skete imidlertid tit, at en slægt voksede sig stor og blev vidt forgrenet, hvorfor man ændrede lidt på våbenerne for at adskille de forskellige linier. Især skotsk heraldik viser et sandt virvar af symboler og differentieringer, der havde til hensigt at adskille slægtslinier, sådan har det aldrig været i Danmark, hvor man nøjedes med simple forskelle, som vi kan se i Strangesønnernestilfælde.

Traditionelt opdeles slægten i to grene adskilt fra hinanden ved skjoldets farve:

De jyske Strangesønner førte et våben tværdelt af sølv og blå, og den fynske linie Bild havde udskiftet den blå farve med sort.

Det er imidlertid fra en relativ sen periode, at farvelagte våbener er kendt, så det er ikke i dag til at sige, hvornår differentieringen skete, eller hvor konsekvent man var i farvevalg.

Der, hvor vi oftest støder på slægtsvåbenerne, er i de farveløse segl, der tjente som retsgyldig underskrift i dokumenter. Man kunne dog give udtryk for, hvilket af de to felter, der bestod af metal (sølv / hvidt og guld / gult) og hvilket, der var farvet (sort, blå, rødt eller grønt). De oprindelige træskjolde var som regel forstærket ved metalbeslag, og disse beslag var ornamenterede med for eksempel bladranker eller et mønster, der var hamret ind i metalpladen⁴

Drosten Hr. Niels Olufsen Bild havde sit øverste felt skraveret og bestrøet med roser, så vi formoder, at det illuderer en hamret metalplade, hvorimod ridderen Hr. Mogens Aggesen havde sit nederste felt belagt med en bladranke, så vi kan mistænke ham for at føre metallet underst.⁵

Andre lod blot det ene felt skraveret, som for eksempel drostens mulige sønnesøn, ærkebiskop Niels Jonsen, hvorfor vi antager, at også han førte metallet øverst.⁶

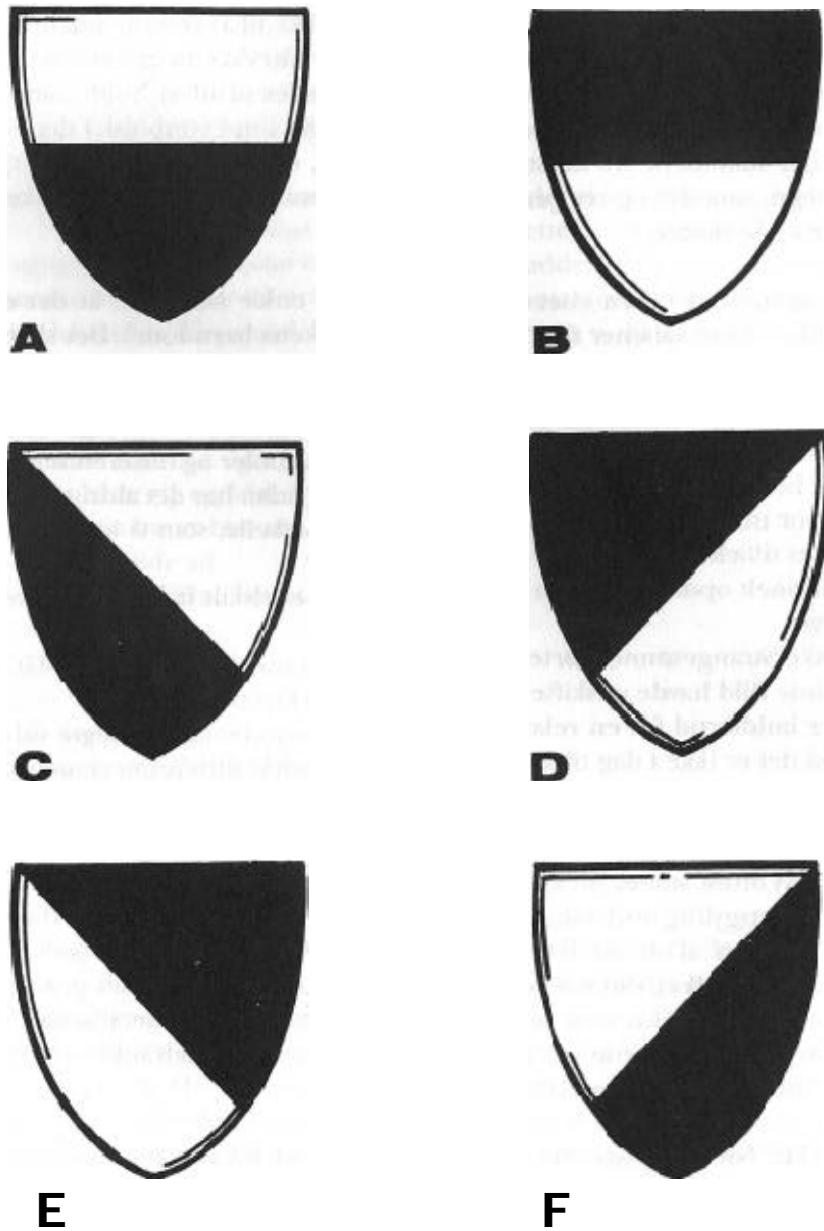

Fig. 1: 6 mulige variationer af Strangesønnernes våben. 1A blev ført af drost Oluf Nielsen og ærkebisp Niels Jonsen. 1B førtes af ridderen Mogens Aggesen, 1C af Mogens Hase, 1D af Strange Jensen. Fig. 1E og 1F teoretisk mulige variationer. (Forf. tegn.)

Uden bitegn eller skraveringer kunne man også antyde forskel ved at lade det ene felt være ophøjet i voksaftrykket. Niels Clausen til Nørholm 1524 havde således sit øverste felt ophøjet, hvorimod hans broder, Terkel Clausen, i 1542 beseglede med et segl med det nederste felt ophøjet.⁷ Det kunne være tilfældigheder, men i brødrenes tilfælde er det sandsynligt, at det var en bevidst differentiering for at adskille deres "underskrift". Det er almindeligt antaget (men *ikke* bevist), at det ophøjede felt repræsenterer metal.

En anden differentiering var mulig: i stedet for at bytte om på de to felter kunne man dele skjoldet på skrå. Især i Sønderjylland førte man et skrådelt skjold, men mest kendt og fremtrædende var slægten Banner, så man måtte være forsigtigt, at man ikke lavede sig et våben, der lignede en af de andre slægters, hvilket kunne medføre en retssag. Imidlertid var der ingen slægt med et skrådelt skjold i de blå / hvide eller sort / hvide farver, som Strangesønnerne brugte.

Dette må Mogens Ebbes en Hase af Nørrejylland have tænkt på, da han antog sit våben: skrådelt fra dexter af farve og metal (er skraveret).⁸ Da der samtidig levede en mand af Strangesønnernes æt, der hed Hr. Ove / Agge Hase, som var sønnesøn af nørrejyden Hr. Ebbe Ovesen / Aggesen, der vel var broder til førnævnte Hr. Mogens Ovesen / Aggesen (med bladranken i metalfeltet), så er det sandsynligt, at Mogens Ebbesen Hase var broder til Hr. Ove / Agge.

Mulighederne er endnu ikke udtømt. En Strange Jensen besegler i 1444 i Kalundborg et dokument, og seglet viser en sinister skrådeling af farve og metal (skraveret).⁹ Umiddelbart vil man knytte ham til slægten Banner, men hans fornavn synes at pege på Strangesønnerne, og en Jens Navnesen af denne slægt var da også 1362 til 1378 kongens foged på borgen Kalundborg, og var vel Stranges fader.¹⁰

Figur 1 viser nu de efterhånden mange muligheder for at differentiere Strangesønnernes slægtsvåben (sort illuderer "farve", hvidt "metal"), og benytter man sig af de to liniers farver (sort eller blå), ja, så bliver der dobbelt så mange variationer.

Hjelmfiguren

Til et våbenskjold hører også en figur, der er fæstnet til hjelmen, oprindeligt måske kun til turneringsbrug, da den er upraktisk på slagmarken, men alligevel så almindelig anerkendt, at nogle middelalderlige segl alene viser denne hjelmfigur og ikke våbenet.

Fig. 2: Rekonstruktionsforsøg af det opr. Nørrejske Strangesøn-våben, baseret på brødrene Ebbe og Mogens Aggesens sigiller: vandret delt af blå og sølv. På hjelmen to fjerbuske.
jvr. teksten. (Forf. tegn.)

Sigillerne viser sjældent Strangesønnernes hjelmfigur. Fra begyndelsen af 1400-tallet synes de for sam tiden så almindelige vesselhorn at være enerådende, og slægte bøgerne gengiver altid disse delt af metal og farve. Blot et segl viser en tydelig deling, nemlig Terkel Clausens af 1542⁷, imidlertid ses her hele to delinger af hvert horn.

Vesselhornene synes dog ikke oprindelige. Linien Brun ses i 1300-tallet at føre en lodret delt skærm besat med dun kvaster, II og nørrejderne fører to opsatser, der er lidt vanskelige at tyde, måske er det fjerprydelser, måske bladranker.¹²

To mægtige brødre

Kong Erik Menveds tro mand gennem 20 år var Hr. Niels Olufsen Bild, hvis segl i dag er slægtens ældst bevarede, der viser det tværdelte våben, og han var tilmed den første, der blev kaldt "Bild".

Hans broder, Hr. Jens, døde som biskop i Odense, så såvel i verdslige som i gejstlige forhold havde de nøglepositioner i Danmark. Måske var

han den provst Jens i Odense, der i 1272 beseglede et privat dokument, i 1277 blev han biskop i Odense, men uvist af hvilken grund kaldes han i kong Erik Glippings håndfæstning "udvalgt og bekræftet biskop af Odense", som om der var uenighed om dette punkt.

I 1284 er han blandt de dommere, der går kongen imod i sagen angående kong Erik Plovpenning's døtres arv, som kongen stadig nægtede at udbetale. Man ser også Hr. Jens nævnt i selskab med de mænd, der senere blev "politisk dræbt" og kendt skyldige i kong Eriks drab i Finderup lade, så det var måske et held for både Hr. Jens og hans slægt, at han døde i 1286 fire måneder før mordet sankt Cecilie nat!

Sidste gang Hr. Jens nævnes i dokumenterne er i et pavebrev af 18/5 1286, hvor han og biskoppen af Roskilde pålægges at ordinere ærkebisp i Uppsala (dengang underlagt den danske ærkebisp i Lund, der derfor kaldtes "Sveriges Primas"), hvilket fortæller noget om Hr. Jens høje kirkelige anseelse.¹³

Efter sin død blev Hr. Jens ikke begravet blandt kongelige helgenben i Odense, men hans jordiske rester førtes til sortebrødrekirken i Ribe. Han havde arvegods i byen, for en købstadsgård i Sankt Hansgade (nu Bispegade) gav han til domkirkens bygningsfond, kirken måtte dog købe hans søskende ud for 8 mark sølv! Han gav tillige marker og enge såvel til fonden som for sin egen sjæls frelse. I en gammel jordebog "Ribe Oldemoder" læses, at Hr. Jens var broder til "Hr. Nicholao Billær", vores drost, der også gav kirken jord i samme landsbyer, Sønder Farup og Vester Vedsted, sydvest for Ribe. I dag ligger byerne nær havet, men dengang før den store stormflodskatastrofe i 1362 var der næsten 20 km ud til havet, som slugte 7 kirkesogne!¹⁴

Bild-brødrene knyttedes ikke blot til det traditionelle slægtsområde, Nørrejylland, men også til Ribe-egnen.

Drostens fremgang og fald

Først efter sin broder, bispens død vinder Niels Olufsen frem. I 1288 er han med ved oprettelsen af et kapel i Svendborg,¹⁵ og ni år senere befinder han sig på tindernes top som kong Eriks drost, og fra 1304 er han i tre år tilmed kongens kammermester, et højt betroet hverv.

I 1309 finder vi på borgen Rostock "Hr. Niels Bild ridder og den herre kongen af Danmarks slotshøvedsmand", to år senere blev han dog fordrevet af de rostocker borgere, der "imod deres lejdebrev har frataget Hr. Niels Olufsen og Hr. Peder Nielsen af Tåsinge deres gods og tjenerne."¹⁶ Hr. Niels blev atter kongens drost, men var uheldig i 1313:

"Kongen drog til Nørrejylland med en hær; nogle af jyderne havde nemlig forenet sig mod kongens drost Niels og kæmpet med ham ved Kolding, hvor de dræbte grev Henrik af Gleichens søn og nogle andre af drostens fæller, og han selv flygtede med resten"²

Snart efter blev jyderne nedkæmpet, og kongen forlener som belønning sin "elskede og tro drost Hr. Niels Olufsen" med en halvø Wustrow i Venden nær byen Ribnitz.

Kort efter erklærer drost Niels og 44 adelsmænd, at kongen sluttede forlig med de oprørske bønder i Jylland, men året efter kom sagen for landstinget ved Viborg, hvor man dømte ridderen Niels Brok og de medskyldige oprørske adelsmænd fra liv og gods. Om man fangede dem, eller om de undveg for at tilslutte sig tidens mange landflygtige stormænd er uvist. Drosten var nærværende på tinge, men da han var personligt involveret, var han ikke blandt dommerne, hvor man havde udpeget 29 stormænd, hvoraf 5 tilhørte Strangesønnernes æt: Strange Esgesen, Ebbe Balle (hvis han er identisk med Ebbe Aggesen), Oluf Esgesen, Anders Esgesen og Esger Frost.¹⁷

De følgende år blev mere og mere anstrengende. Pantsætningen af Danmark var begyndt, og kongen trak store vekslere på sine tro mænd. Danskborg i Warnemynde fik Hr. Niels i pant for en stor sum penge. I 1318 flød bægeret dog over. Drosten havde ellers ydet kongen en stor tjeneste i dennes kamp mod sin egen broder, hertug Christoffer, i Halland:

"Kongens drost, Niels Olufsen, tog tårnet Laholm og borgen Falkenberg, men Eskild Krage og de andre, der havde været i de to fæstninger, tilstod han fri udgang med deres ejendele."¹⁸

Hvad der præcist er sket mellem konge og drost, får vi aldrig at vide, officielt var stridens æble kongens store gæld til Hr. Niels, mon kongen bebrejdede ham hans mildhed mod de fangne stormænd? Det må jo have været usædvanligt siden krønikøren nævner det i de ellers kortfattede oplysninger.

Et eller andet drastisk er sket, for Hr. Niels nedlagde sit embede og forlod landet med sine venner, og til kongens store fortrydelse holdt han stadig kongsborgene besat, hvilke ellers skulle have været over givet til den nye drost. Det skete senest i juni, for da er Hr. Niels vidne i en privat sag i slægten Maltzan i Venden. Der blev mægle t til forlig i august, hvor

brødrene Maltzan og 30 tyske stormænd var Hr. Nielses forlovere, og to måneder efter udgav kongen et pantebrev på borgene Warnemynde, Glambeck og Stegeborg på Møn, men det var kun en officiel bekræftelse på de faktiske tilstande, for Hr. Niels havde dem besat i forvejen!

Forholdet mellem konge og drost nåede aldrig at blive godt igen, og det må efter 20 års oplevelser sammen have været trist for begge. En vendekåbe var Hr. Niels imidlertid ikke. Han kunne som så mange andre blot have tilsluttet sig hertug Christoffer, men han kunne tilsyneladende ikke fordrage ham og fører senere krig mod ham efter dennes tronbestigelse.

I 1318-forliget blev omtalt nogle indenlandske fjender, der modarbejdede Hr. Niels og gjorde alt for at vedligeholde kongens unåde, og det må være de samme fjender blandt de mægtigste i landet, der var med til at forfatte efterfølgeren, kong Christoffers, håndfæstning, for der står i § 17:

"hvis nogen har pådraget sig noget fjendskab på grund af den afdøde konge, skal han frigøres herfor af den nye konge, herfra undtages dog Niels Olufsen, den forhenværende drost"!

Hr. Niels var blevet en for mægtig mand, man ønskede ham ikke hjem igen, hvilket han også selv indstillede sig på, for i 1319 købte han i fællesskab med Hr. Wedege von Wedel slottet og byen Schievelbein af markgreven af Brandenburg. En søn af ham blev i øvrigt kaldt "Mathæus Drost", og han bosatte sig i Venden, hvor han nævnes i 1338.¹⁹

Den sidste kraftanstrengelse for at hævne uretten skete i 1322:

"Knud Porse og Niels Olufsen, der havde samlet en hær i Venden og Holsten, faldt med ufred ind i Skåne og Hærgede der."²⁰

De blev snart fordrevet af den nye marsk - også fra Nørrejylland - Hr. Peder Vendelbo. Der høres nu intet til Hr. Niels mere, han må også have været en gammel mand nu, og har vel trukket sig tilbage til sine nordtyske besiddelser.

Drostens jordejendom og slægtsforhold

På grund af en vist henkastet bemærkning af Arild Huitfeldt, at "drosten Niels Olufsen hørte hjemme i Skåne, hvor han havde en stor slægt", har man altid knyttet ham til denne landsdel.²¹ Der findes dog ingen

dokumenter, der forbinder ham med Skåne, hvor han kun sætter sin fod, når han er på hærferd. Tværtimod har han hovedgård i Nørrejylland, arvegods ved Ribe, er sjællandsk gift og køber gods på Sjælland og i Venden!

Da drosten vred forlod riget, inddrog kongen hans private gods som forbrudt! I Vendsyssel drejede det sig om hovedgården Elkær med 12 tilliggende bøndergårde.²² Det må være hans fædrene hovedgård lige midt i Strangesønnernes hjemegn!

Kong Erik tilskødde bispem i Roskilde en del gårde, som han havde "fået med retmæssig adkomst" fra den landflygtige drost. Retmæssigheden er dog så usikker, at fravindes bispem i en retssag Hr. Nielses afdøde hustrus gods, så skal kongen erstatte bispem det tabte. Det er strøgods i Københavns amt, i Tune, Ramsø og Sømme herreder og i Præstø amt: Bjæverskov, Bårse og Faxe herreder.²³

Den afdøde hustru var sandsynligvis en datter af ridderen Hr. Niels Rane, der i 1316 blev henrettet af kongen, beskyldt for forrædderi og sammensvoret men nord jyden Tyge Vind, hvis slægt tidligt var forbundet Strangesønnernes (se senere). Måske denne henrettelse var medvirkende til drost Nielses landflygtighed.²⁴

Men hvem var den Oluf af Vendsyssel, som midt i 1200-tallet blev fader til Jens og Niels?

Hr. Esges sønner

Den traditionelle grundstamme i Strangesønnernes æt udgøres af tre brødre "Esgesen", hvis fader i slægtebøgerne blev kaldt "Hr. Esge Udsen" og skulle være en sønnesøn af folkevisens Ebbe Skammelsen. Navnet Esge/Esger er allerede i vikingetiden almindeligt i Nørrejylland, hvis man skal dømme efter områdets bevarede runesten.

Den ældste broder ser ud til at være ridderen, Hr. Oluf Esgesen, da han optræder tidligst i kildematerialet, men det ser ikke ud til, at han har efterladt sig efterkommere. Han nævnes som en af kongens mænd fra 1308 til 18, og var som sagt tidligere også en af dommerne over de oprørske jyder i 1314, og i denne dom nævnes hans to brødre som meddomsmænd, nemlig Strange og Anders Esgesen. Anders, der efter alt at dømme var gift med en kvinde af slægten Frost (Lange med 3 roser i våbenet), må være død snart efter, og hans søn Esge Frost overtager scenen allerede i 1316.²⁵ Denne søn blev stamfader til den gren af Strangesønnerne, der bar tilnavnet Frost (se tavle 4). Linien Frost uddøde tilsyneladende på sværdsiden med Esge Frosts sønnesøn af samme navn, og førte et våben som *figur 1 A*.

Strange Esgesen er nu den, der dominerer billedet, og i 1326 er også han blevet ridder. Danmark er blevet pantsat, og Hr. Strange findes nu på "den kullede greves parti", blandt andet besegler han hertugen af Sønderjyllands håndfæstning, da denne krones som kong Valdemar 3.²⁶ Slægtebøgerne kalder hans hustru Ellen Henriksdatter Limbek, og de tillægges to sønner: Ebbe Strangesen, som er ukendt i kilderne og et konstrueret mellemlid til efterslægten. Dette led synes imidlertid overflødig, som vi skal se senere. Den anden søn er den historisk kendte Hr. Tue Strangesen, problemet nu er blot, at Hr. Tue er ældre end sin "fader" og er tilmed slået til ridder før denne, hvilket er meget usædvanligt! Dette var sandelig en mager høst i den traditionelle stamrække.²⁷

Vendekåben

Sammen med Hr. Strange Esgesen besegler en anden riddersmand kong Valdemar 3.s håndfæstning og fører det tværdelte våben (*figur 1 A*), nemlig Hr. Peder Gødesen, der tre år efter er "marskal hos de danske berømmelige konge", som brevet ude af trit med virkeligheden kalder grev Gerhards marionet på den danske trone.

Hr. Peder fornåm, hvor vinden bar hen, og var klog nok til at vende kåben, så i 1341 findes han på Valdemar Atterdags sejrende parti. Senere bevidner han Peder Nielsen (Rani)'s pantsætning af gods i Sokkelunds herred til Oluf Ebbesen, kongens foged på borgen København.

I 1354 pantsætter Hr. Peder alt sit gods i Hvetbo herred til Niels Tussen Hvedebrød, måske en slægtning, og samme år gav han gods i Nørre og Sønder Djurs herred til Helligåndshuset i Århus, så præsterne kunne afholde messer for hans egen, hustruen Cecilies samt deres slægtnings sjæle. Kong Valdemar stadfæster gaven.

Heller ikke denne linie var særlig livskraftig, Hr. Peder og Fru Cecilie efterlod datteren, Else, der ægtede væbneren Jacob Nielsen Kirt til Næs i Hellum herred, og måske en søn Jens Persen, der er ukendt i kilderne, men hvis skjold delt af hvidt og gråt (blåt) er malet i Frue kirke i Århus i den fjerde frise, der omhandler personer fra 1300-tallet.²⁸

Det omvendte våbenskjold

De "traditionelle" Strangesønner var, som vi har set, tilsyneladende ikke særlig frugtbare. Hvorfra stammer då den talrige slægt, som blomstrede midt i 1300-tallet?

Ridder Mogens Aggesen førte et våbenskjold med metalfeltet nederst (*fig. 1B*), og en væbner Jacob Mogensen besegler i 1344 med et våben, hvor nederste felt er skraveret, altså samme variation, og han er sandsynligvis søn af Hr. Mogens.²⁹ Denne linie standser imidlertid her.

En broder var vist Ebbe Aggesen, der måske med sine slægtninge var meddomsmand i 1314 og kaldtes "Ebbe Farlig". Ni år senere var han blevet slået til ridder, og hans sigil af 1328 viser hjelmfiguren (inspirationen til *fig.2*), og det er det sidste år, han optræder i kilderne.³⁰

Denne Hr. Ebbe er en vigtig brik, for han er den sandsynlige fader til den berømte og heltemodige Niels Ebbesen, der dræbte "den kullede greve" i Randers. Niels Ebbesen var en blandt fem brødre, og med dem blev Strangesønnerne mangfoldige! En af brødrene (se tavle 5), Hr. Esge Ebbesen Krog, blev ridder og kongens høvedsmand på Randershus, og hans segl viser det tværdelte våben med andet felt skraveret (*fig. 1B*), altså samme differentiering som farbroderen havde.³¹

De fredløse

Indtil nu har slægten stort set bestået af gode kongsmænd - eller i alt fald mænd, der i tide forstod at skifte side! - derfor kendes der også flere detaljer om dem. Andre var mere på tværs! Et register var i 1314 udarbejdet over de fredløse, hvis gods kongen havde taget, her blandt jyderne nævnes Jens Legel og Skammel Kristiansen. Når man derpå erfarer, at slægten Legel fører det delte våbenskjold, og man husker, at "Skammel han bor sig nør i Thy", så synes her at være et varmt spor.

Jens'søn er måske Jacob Legel, der i 1329 er vidne sammen med Hr. Ove Hase til Gåsetofte på Sjælland, der sluttede sig til "den kullede greve", men hvis datter giftede sig med helten Niels Ebbesens broder og hermed bragte navnet Hase til en linie af Strangesønnernes æt (tavle 5). De to personer Legel ved man ikke mere om.

I 1356 køber Bo Legel gods i Voer sogn (Rougsø herred) for 20 mark sølv og lægger det til sin hovedgård, Stenalt, i samme sogn. 20 år senere sælger han med sine børns samtykke hovedgården og alt godset i Voer sogn til Jens Mus for 100 mark sølv. Måske var det gammelt slægtsgods for Strangesønnerne, for Jens Mus var gift med Mette Strangesdatter, en broderdatter til helten Niels Ebbesen. Bo Legel var den sidste af sin linie, hans børn døde små, og da de arves af samme Mette Strangesdatter og Peder Nielsen (søn af Niels Ebbesen), så anes et nært slægtskab,³² godset er gået "i bagarv", hvorfor Jens Legel er sat som søn af "Esge Udsen" / Ebbe Ugodsens (tavle 1).

Navnet *Skammel* var allerede gammeldags i 1300-tallet, der er ikke mange, der hedder det, så den i 1314 fredløse Skammel Kristiansen, var måske en efterkommer af "Skammel nør i Thy" og i familie med en anden fredløs?

Dronning Margrete Sambiria, enke efter kong Christoffer, der blev forgivet i Ryd kloster af abbed Arnfast, og dermed moder til den unge kong Erik Glipping, er ved at hævne sig på sine fjender. Det er to år efter det fatale slag på Lo Hede, hvor både hun og sønnen blev fanget, men nu er dronningen fri og rydder ud blandt de, hun mener er skyldige. I 1263 lod hun både sin drost, Peder Finsen, og marsken Iver Tagesen henrette, og i et brev retter hun sig mod en anden stormand, hvis slægt ellers er "tiet ihjel" af eftertiden:

"Efterdi Jens Skammelsen, sønnesøn af Torsten, har sat sig op mod kongen og åbenbart foragtet hans majestæt, har han ved samme gerning forbrudt sit gods, løst og fast, som er tilfaldet ham ved arv efter hans moder"

Det konfiskerede gods tilskødes bispem af Ribe, hvorfor man måske kan formode, at det lå i denne bys omegn, og vi husker straks drost Niels Olufsens tilknytning til denne egn.

Senere i 1300-tallet dukker en ung, men også fattig væbner op med det særegne navn, Tyge Skammelsen. 10 år efter sin fremtræden i kilderne er han i 1355 kongens foged på Ålborg slot, og overværer nogle godshandeler i Nørrejylland. Er det mon en tilfældighed, at disse sager vedrører kongens mand Niels Jensen (Munk) af Keldebæk og dennes nevø Niels Tuesen (Bild)?

12 år senere er Tyge Skammelsen vidne, da Hr. Esger Krog (tavle 5) tilskøder kongen en hovedgård i Thy, en handel der måske tvang Hr. Esgers søn af samme navn i armod, for han besegler også skødet, for siden at opsluges af glemslens mørke.

Senere på året bevidner samme Tyge Skammelsen, at Hr. Bo Høg og Fru Sofie, datter af Hr. Esger Frost (tavle 4), tilskøder kongen al fruens fædrene og mødrene gods i Thy. Både Hr. Krog og Hr. Frost var af Strangesønnernes æt, og det synes ikke tilfældigt, at Tyge er til stede, hver eneste gang der "sælges ud" i denne slægt.

Hans segl viser et lodret delt skjold med en halv ørn fast på delingen i første og en rose i andet felt, så på sværdsiden er han sandsynligvis ikke af Strangesønnernes æt, men på spindesiden kan han sagtens være beslægtet.

Hvis han skulle være en efterkommer af de fredløse Skammeler kan det forklare hans afhængighedsforhold til kongen, samt hvorfor der ikke kendes frie efterkommere af ham, der kan jo ikke være noget privat gods tilbage at leve af, alt må være afstået eller forbrudt,³³ se tavle 1

Oksedalen i Thy

I 1376 sælger væbner Lars Jensen Yxendal alt sit gods til ridderen Hr. Niels Esgesen (Lange) og de fremmødte vidner fortæller, hvor i landet vi er: Hr. Ove, provst på Mors, Hr. Lydeke præst i Haverslev (Øster Han herred) og Hr. Torkil i Svenstrup, der i registret til DRB placeres i Hornum herred. Imidlertid er Yxendal vel lig Øksendal- Oksedalen - og to landsbyer ved Brovst hedder i dag Nørre og Sønder Økse, så en Øksendal i nærheden er ikke utænkelig. Småbyerne ligger tæt på kirkebyen øster Svenstrup, så mon ikke Hr. Torkil var præst her nordenfjords frem for i byen på den anden side Gjøl Bredning, i alt fald giver det mere sammenhæng.

Lars Jensen Yxendals sigil viser det delte våben med skravering i andet felt (*fig. 1B*) og må derfor knyttes til de øvrige Strangesønner.

En Oluf Jensen der 14 år senere besegler med samme type våben (*fig. 1 B*) kunne være en broder, men begge er svære at placere i sammenhængen (*table 6*).³⁴

Et par andre Thy -boer er tøvende knyttet til den nørrejyske linie (*table 4*), men det er med stor usikkerhed, hvorfor de ikke skal behandles nærmere, det er væbnerne Peder Ebbesen, og brødrene Anders og Esger Pedersen.

Linierne Bild og Brun

Tilbage til begyndelsen af 1300-tallet finder vi ridderen, Hr. Tue Strangesen, der ifølge traditionen²⁷ var ældre end sin fader! Allerede under det jyske oprør er han ridder i kongens hær, fire år senere er han ifærd med at købe gods på Fyn i Sørup (Sunds herred), og det er da også hans efterslægt, der findes her, og siden fast kaldes *Bild* og ombytter våben skjoldets blå farve med sort.

Han var gift med en søster til kongens justitiar Niels Jensen af Keldbæk, altså datter af ridderen Hr. Jens Munk og Gunvor Ågesdatter.³⁵

På Fyn dukker nu et nyt slægtsnavn op, Brun, de fører det delte våben, og har tilmed de markante fornavne Strange og Esger!

Esger Brun var væbner i Sabro herred i Jylland 1323, men Strange Brun var 4 år senere væbner i Gudme herred, hvor Bild-slægtens hovedsæde, Tangå, lå! Strange fører det delte våben, dog bestrøet med kugler i begge felter.

Hr. Jens Brun er kannik i Ribe, og man kan synes det er langt væk, da han pludselig i en kilde nævnes at være fra Nyborg. Hans sigil viser en meget smuk udgave af det tværdelte våben med skraveringer i første felt (*fig.1A*).³⁶

Niels Brun væbner i Sørup optræder i 1329 og 32, og det er netop i den by, hvor gamle Hr. Tue købte gods i 1317! Dog er problemet: er

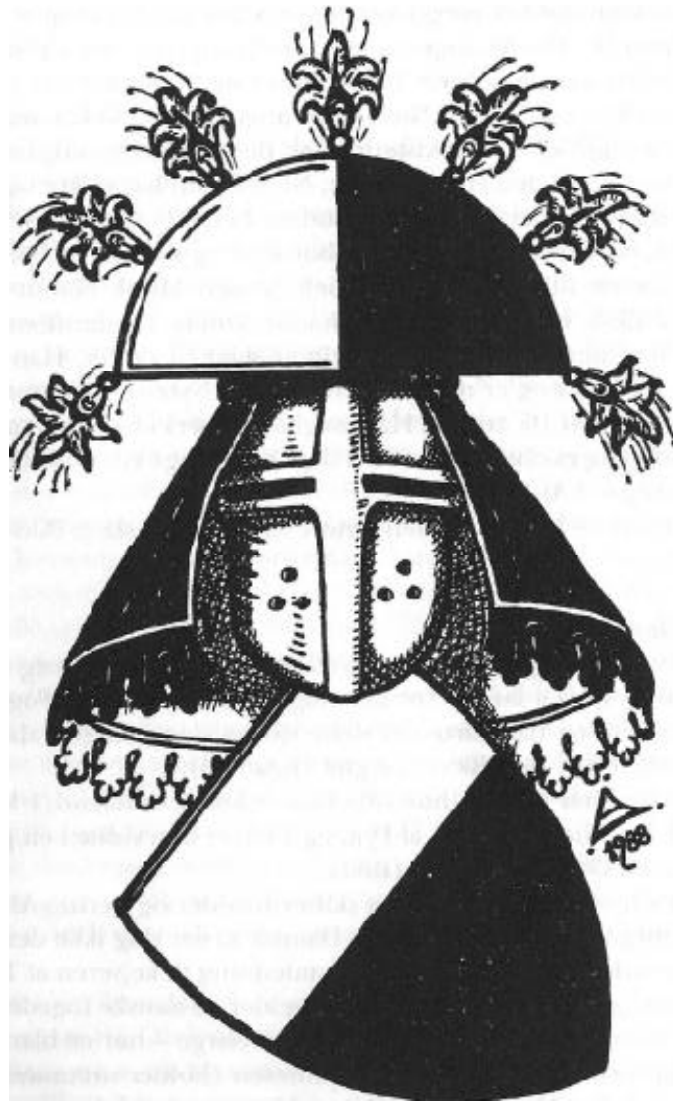

Fig. 3: Kannik i Ribe, Hr. Jens Brun, kom fra Nyborg og førte i sit segl Strangesønnernes tværdelte skjold med en af de få kendte hjelmfigurer fra det 14. århundrede: en lodret delt skærm i skjoldets farver, besat med syv fjerbuske. Sølvfeltet er øverst, men vi kan ikke sige om linien nu havde skiftet fra blå til sort. (Forf. tegn. efter Hr. Jens' sigil)

væbner Niels Brun identisk med Hr. Tues søn, Niels Tuesen? Havde de dette slægtsnavn, som de brugte i flæng i en eller to generationer for atter at smide det bort?

Strange Brun dukker meget belejligt op, for vi har netop et "missing link" mellem Hr. Tue Strangesen og Otte Strangesen, der var væbner til Tangå, gården som også Niels Tuesen skrev sig til, hvilket kan betyde, at det var et deleje, i så fald var Niels og Strange brødre. Vi kan måske også slutte, at Strange var den ældste broder, der arvede hovedgården efter faderen, hvorimod den yngre broder, Niels Brun, har måtte tage til takke med strøgods eller lignende i Gudme herred. Strange Brun er da død tidligt, broderen blev værge for børnene og flyttede ind på Tangå.

Niels Tuesen fulgte sin onkel Niels Jensen Munk blandt kongens mænd fra 1355, besegier kongens håndfæstning i Kalundborg i 1360 som væbner, men blev i det følgende år slået til ridder. Han samlede mange besiddelser og er ret gammel, da han i Nyborg 1368 gør sit testamente og dør den 16. august. Hans segl er bevaret i to udgaver, et er fra væbner-tiden og et efter hans ridderslagning, begge viser det øverste felt skraveret (*figur 1 A*).³⁷

Det er fra disse brødre, at den senere så udbredte slægt Bild stammer (tavle 3).

En sidste løsgænger

I 1362 udsteder kong Valdemars foged på borgen Kalundborg en kvittering til nogle lybske fanger for betaling af deres løsesum. Fogeden var Jens Navnesen, og han førte det delte våben, der er ingen afstribning, men øverste felt er fremhævet i seglet (*figur 1 A*).

I årene herefter nævnes han ofte blandt kongens mænd, i 1370 sammen med Tue Nielsen (Bild) af Fyn, og 1380 er han vidne i en privat sag sammen med Otte Strangesen (Bild).

Konger dør som bekendt, magt skifter hænder og hertug Albrecht af Mecklenburg håbede at få hånd på Danmark, der dog ikke denne gang ville lukke virket op mod syd. Det gav anledning til kejseren af Tysklands noget latterlige brev i 1377, hvor han skælder de danske fogeder ud, der ikke ville overgive mecklenborgeren deres borge - her er blandt andet en alvorlig formaning, at "du Jens Navnesen (holder uretmæssigt) borgen Nyborg"! Fogederne lod sig ikke rokke, men holdt borgene til en af rigets bedste herskere, Margrete den Første, Danmarks frue og husbond, som ligeledes evnede at holde sammen på den nordiske union.

Jens Navnesen er nu dronningens mand indtil år 1382, hvorefter han må være død.³⁸

Som sagt tidligere er fogeden en mulig fader til Strange Jensen, 1444 væbner i Kalundborg, hvis segl viser en sinister skrådeling af farve og metal (*figur 1 D*).³⁹

Det er svært at afgøre, hvem Jens Navnesen skulle være søn af, men på

grund af hans vidnesbyrd med Otte Strangesen, er han tilknyttet Bild'erne på tavle 3.

Samling ad trådene

Vi har nu en hel del løse ender hængende i luften, og skal de samles må vi bevæge os tilbage til 1200-tallet.

De to mægtige brødre biskop Jens og drost Niels Olufsen Bild har naturligvis haft en fader, der hed Oluf. Ridderne Hr. Oluf, Hr. Strange og væbneren Anders må ifølge deres patronymikon være sønner af en Esge. Den noget yngre ridder Hr. Peders fader hed Gøde. Ridderen Hr. Mogens og væbneren Ebbe var sønner af en Agge eller Ove. Hr. Tue var søn af en Strange, fogeden på Kalundborg og Nyborgjens var søn af en Navne, og endelig har vi en Jens Legel, hvis fader er ukendt.

Et gennemgående og særpræget navn er Strange, "den fremmede". Kan vi få noget ud af at efterforske dette navn? Navnet er knyttet til slægten Ulfeld, hvor stamfaderen var kongens hirdmand, Strange den Unge, som han kaldes hele livet, hvorfor man kan mistænke, at der også var en "Strange senior", som blot ikke er kendt i kilderne, da vi nu er helt tilbage i 1100-tallet. Strange nævnes fra 1175 til 86 og må være død i 1193, da "Peder søn af Strange" har overtaget hans plads i hirden. Peders nevø var Anders Knudsen, der for det meste blev kaldt Anders Grosøn efter sin tilsyneladende i samtiden velkendte moder, Gro Strangesdatter. Man bliver ikke overrasket ved at erfare, at Anders opkaldte sin søn efter morfaderen, det blev til Strange Andersen, men herefter forsvandt det særprægede navn helt fra Ulfeld -slægten.³⁹

Strange Andersens datter Cecilie var i 1279 enke efter Hr. Oluf Haraldsen, og ser vi på ovennævnte "løse ender" med brødrene Oluf, Strange og Anders, ja, så er det fristende at se en sammenhæng!

Hvem var Oluf Haraldsen ?

Det viser sig, at Hr. Oluf var søn af en mand, der altid kaldes "Hr. Harald marsk", hans navn og herkomst var så velkendt, at det aldrig var nødvendigt at tilføje hans patronymikon. Man bliver heller ikke overrasket ved at erfare, at hans hustru var af sjællændernes gamle høvdinge -æt, Hviderne, nemlig Christine Hr. Ebbe Sunesens datter.

Det gods de nævnte personer har ifølge brevene er tilsyneladende arvegods fra Hvideslægten, og er Torup med Porsris Skov (Strø h.) på landtangen ved Hundested, Vejby (Holbo h.) 5 km nord for Helsingør, hvor vi senere møder en "løsgænger" Jens Pedersen (Bild), Langesøhus (Holbo h.), Kollerød, Nørre Herlev (Lyng-Frb. h.), i Skenkelsø i samme herred har "løsgænger", ærkebiskop Niels Jensen (Bild) gods.

Tilsyneladende samler nogle tråde sig mellem Hr. Haralds slægt og Bild'erne sig her i Nordsjælland.⁴⁰

Hvis Oluf Haraldsen skulle være af Strangesønnernes æt og udgøre vores "missing link", hvorfor er han og faderen så hele tiden nævnt i forbindelse med Sjælland?

Imidlertid findes et dokument af 1254, der knytter Hr. Harald til Jylland, hvori Hr. Iver Tagesen (Saltensee), tidligere kong Abels marsk, skøder gods i Rangstrup (Nr. Rangstrup h., syd for Ribe). Hans "elskede frænder" skal godkende dokumentet, hvorfor vi kan slutte, at det drejer sig om arvegods, idet slægten altid havde forkøbsret, hvis en person ville afhænde fast ejendom. Frænderne er Hr. Harald førhen marsk hos kong Valdemar, Hr. Niels Hak førhen marsk hos kong Christoffer, Hr. Thomas Lagerbuk og Tue Kardinal.⁴¹

Hr. Iver Tagesen var født under en uheldig stjerne! Da han havde gods i Sønderjylland, var han en naturlig vasal af brodermorderen, kong Abel, og får også et højt embede som dennes marsk. Hr. Iver og drosten, Peder Finsen, er i 1252 vidner for kong Abel, men da denne konge dør, beholder begge deres stilling under den nye konge, hvorfor de var anførere for hæren i det uheldige slag på Lo Hede sankt Olufs aften (28/7) 1261 mod hertug Erik Abelsens sønderjyder.

"konningens hær skildis ath ... oeh the pa kunings weynæ styrtae oe tabethe"⁴²

Sønderjyderne tog mange fanger, deriblandt den unge kong Erik Glipping, hans moder, den håndfaste dronning Margrete Sambiria, og biskop Niels af Slesvig.

Året efter kom dronningen ud af fængslet, og to år senere, som i en ægte ridderroman, befrier Hr. Iver Tagesen biskop Niels. Alligevel gjorde dronningen Hr. Iver og Peder Finsen til sydebukke for nederlaget, sikkert på baggrund af deres tidligere tilhørsforhold til hertugens fader, kong Abel, og hun lod dem arrestere ved sin nye drost, Hr. Mathæus (Gøye), hvorefter de blev hængt udenfor Nyborg slot - en skændig måde for en ridder at ende sine dage på!

Hr. Iver var altså Hr. Haralds frænde, og Ivers hustru, Fru Margrete, hørte hjemme i Thy, for hendes søster, Fru Gro Gunnersdatter, betænker i sit testamente sin amme "Thyra af Thy", så de er tilsyneladende opvokset der oppe.⁴³

Tavle 1 viser et forsøg på at samle de ældste led af Strangesønnernes æt, hvor personerne fra folkevisen og fra slægtebogstraditionen er sat i anførselstegn.

Andre 1200-tals slægtninge?

I 1248 er Hr. Ebbe Ugodsen kong Erik Plovpennings marsk, og han havde gods i Hvidding herred ved Ribe, senere i 1264 bevidner Ebbe Ugodsen, førhen marsk, et dronningebrev. 8 år efter sælger han alt sit gods i Rørkær (Slogs h.) til bisp Esger af Ribe i nærværelse af sin svigersøn, Anders Nielsen (Skovgård), broder til den kendte drost Peder Nielsen Hoseøl.

En anden kongsmand kunne være Hr. Ebbes broder, nemlig Hr. Mogens Ugodsen, der findes i kongens følge fra 1230 til 1241.⁴⁴

Disse lever i samme samfundsklasse, i samme område og har samme slægtsforbindelser som Strangesønnerne, så måske vi kan passe dem ind på slægtstavlen.

Ugod eller Ud er et ret sjældent navn, fortrinsvis knyttet til Jylland, og husker vi traditionens "Esge Udsen" som blev gjort til Strangesønnernes stamfader, så er han måske en forvansket erindring om Hr. Ebbe Ugodsen, at han havde en broder Mogens, gør vel sammenhængen endnu mere sandsynlig, hvis Hr. Ebbe således er farfader til brødrene Mogens og Ebbe Aggesen (tavle 1).

I året 1260 den 29/8 skete en stor udåd midt i Strangesønnernes område. I Hvidbjerg kirke ved Oddesund blev biskop Oluf af Børglum under messen dræbt af ridderen Jens Glob og hans hjælpere, og med ham blev provst Ugod dræbt. Biskoppen blev begravet i kirkens kor, fortæller annalerne. Mon denne provst med det sjældne navn hører med på vores stamtavle?⁴⁵

Ærkebispens slægt - den glemte gren

Nogle "løsgængere" i de herreder på Sjælland, hvor Hr. Oluf Haraldsens familie levede, tyder på, at drost Niels Olufsen fik flere børn end den i Venden nævnte Mathæus Drost.

Ærkebisp Niels Jensen og hans broder, ridderen Lars Jensen, havde gods i Sokkelunds herred, nær de områder hvor drost Niels og hustru ejede strøgods, samt i Lynge-Frederiksborg herred, hvor Hr. Olufs slægt boede.

I Helsing (Holbo h.) boede Jens Pedersen, der i 1356 beseglede med det delte skjold (*figur 1 A*). Denne Jens kan være søn af en hypotetisk "Peder Nielsen", der igen var barn af drosten.

Ærkebispens og hans ridderlige broder kan være sønner af en hypote-

tisk "Jens Nielsen", men han må have haft hjemme i Jylland, for i annalernestår:

"1361 døde ærkebisp Jacob på Hammershus. Man valgte derpå Niels jysk af herkomst."⁴⁶

Hr. Niels Jensen gjorde en lynkarriere og blev tidligt en betroet mand, hvorfor han må have tilhørt en i tiden velkendt kongetro højadelsslægt.

Første gang han nævnes i kilderne er i 1346, hvor han allerede er "præst og kapellan hos kongen af Danmark". Tre år efter er han kannik i Roskilde, og højt betroet for han sendes til Lybæk for at hente 1000 mark sølv til skattekassen, den sidste terminsydelse for det solgte Estland. I 1351 er han provst over Østsjælland, og fra denne stilling springer han let og elegant bispetitlen over og havner i ærkesædet 10 år senere!

Kong Valdemar havde netop befriet Skåne fra de svenske og søgte naturligvis at få en trofast mand på ærkesædet, for ikke at miste landsdelen igen ved en svigefuld gejstlig. Han må have øvet pres på kapitlet, så de valgte hans tidligere kapellan, og kongen kom ikke til at beklage dette valg, for det kom aldrig til strid mellem konge og kirke, mens Hr. Niels sad i stolen!⁴⁷

Skånske årbog fortsætter:

"1362 vendte Niels tilbage fra sin indvielse i Avignon"

"1363 kong Håkon af Norge førte Margareta, datter af Valdemar Danmarks konge, i ægteskab og gjorde højtideligt bryllup i København, hvor ærkebisp Niels afholdt sin første messe."⁴⁶

I sit testamente nævner ærkebispens en personlig gave - et skakspil - han havde fået af dronning Margrete, men han havde nu også gjort hende en stor tjeneste ved at tilbageholde kong Håkons nye trolovede! Fire år før var Håkon og Margrete blevet trolovet, men nu var kongen ved at indgå ægteskab med Elisabeth af Holsten, hvilket ikke var i Danmarks interesse! Heldigvis for riget drev frøken Elisabeths skib i land på ærkebispens område, og han holdt hende tilbage, da ægteskabet stred både mod Gud og Loven, sagde han! Imens blev Danmark og Sverige forsonet, og de to huse viet til hinanden.

Testamentet

I efteråret 1378 var Hr. Niels taget til Bornholm, hvor han havde sat sin søstersøn ind som foged på Hammershus. I november begyndte hel-

bredet at svigte, og ærkebisp en træffer nogle testamentariske bestemmelser, dog følte han sig ikke syg nok til at skrive det endelige testamente. Han holdt da også julen over, men i løbet af januar får sygdommen fat i legemet og d.3/2 lader han testamentet skrive, hvorefter han dør to dage senere.⁴⁸ Dette dokument giver gode oplysninger om hans familie.

Søstersønnen Jens Uf. høvedsmand på Hammershus, gøres til testamentets executor og samtidig pantsættes noget kirkegods på øen. Ærkebispemesteren giver ham sit største drikkehorn belagt med forgyldt sølv og et par flasker bemalet med Hr. Nielses våbenskjold.

Jens Ufs trolovede får 80 stykker gråværk til en pels, samt det skakspil som Hr. Niels fik af dronning Margrete.

Jens Ufs datter, jomfru Cecilie, får en guldring. Af teksten kan vi se, at Cecilies moder må være død, og faderen netop trolovet igen.

Jens Ufs søster, fru Marine, får hans bedste kiste og en skindforet kappe.

Da Tage Muses datter, jomfru Marine, dernæst betænkes med en lignende kappe, må vi udlede af arvtagernes rækkefølge, at fru Marine er gift med Tage Mus.

Så arver ærkebispens brodersøn, Peder Larsen: Hr. Niels skylder ham og hans stedbrødre 26 mark sølv, "som deres fader Hr. Lars Jensen, fordum ridder, vor broder", lånte ham så han kunne foretage en rejse til Rom, hvilket altså dengang skete for egen regning.

I testamentet nævnes nogle ting, som Hr. Niels havde købt i Flandern i det nuværende Belgien, så han må engang have lagt vejen om denne rige landsdel, centrum for Europas finkultur.

På en sjov måde bekræftes Flandernsrejsen af en lokal kilde. En herold fra hertugdømmet Geldern havde en våbenbog, hvori han malede våbenskjolde for personer fra hele Europa, som han mødte. På den side, der omhandler kong Valdemar og hans vasaller, findes Jens Ufs våben, så han må have været med på udlandsrejsen.⁹ Våbenet er malet senest 1375, derpå findes han nævnt som høvedsmand på Hammershus fra 1377 til 1407, og sidste gang kaldes han Jens Lavesen.

Ærkebispens brodersøn Peder Larsen skrev sig i 1400-tallets begyndelse af Føllenslev (Skippinge h.), bevidner Knud Andersen (Panter) af Svanholms pantebrev på gods i blandt andet Skenkelsø (Lyng-Frb. h.), og netop her ejer også ærkebisp en gods. Peder Larsens sigil viser det delte skjold (figur 1 A).

Cecilie Larsdatter, enke efter Jens Jensen af Solbjerg, besegler i Skippinge h. med det delte våben (fig. 1 A) og må være Peder Larsens søster.

En Hemming Pedersen ligger begravet i Ringsted klosterkirke, og hans våben findes i den kalkmalede skjoldefrise, og viser skjoldet delt af hvidt og blå (fig. 1 A). De fleste af frisens personer levede i 1400-tallet, hvorfor Hemming kan have været en søn af Peder Larsen, han kendes i øvrigt ikke fra dokumenterne.⁵⁰

"Vor frænke Estrid, Mogens Mogensens hustru" er den næste, der betænkes i testamentet. I 1369 tilskøder Tue Nielsen (Bild) på Fyn gods i Skåne til domkirken for sin faders og sin egen sjæls frelse. Den "velbyrdige mand Mogens Mogensen, borger i Lund" er mellemmand mellem Tue og kirken, hvilket bestyrker formodningen om nært slægtskab mellem ærkebispem og de fynske Bild'er.

"Frænke" var en fællesbetegnelse for kvindelige slægtninge indtil fjerde led,⁵¹ og da fru Estrid nævnes jævnsides nevøer og niecer må hun tilhøre "arveklasse 4", der også indeholdt onkler og tanter,⁵² og hun må næsten være en datter af en sådan, da Hr. Niels nu er temmelig gammel.

"Vor niece fru Katerine, Mogens Ringsens hustru" er den sidste slægtning, og må være endnu en søster til Jens Uf, for hun kaldes "nepte nostre" (vor niece), og Jens Uf kaldes "nepote nostro" (vor nevø), hvorimod Peder Larsen kaldes "fratrueli nostro" (afledt af "frater", broder, altså vor brodersøn). At hun nævnes sidst må være, fordi hun er den mindst fornemme, altså dårligst gift, og hendes mand er også muligvis en bornholmsk væbner, idet navnet "Ring" flourer på øen på denne tid.⁵³

Ærkebispens mulige fætter, Jens Pedersen af Helsing, udsteder 1356 25/7 et dokument, blandt vidnerne er Everlin Jæger (der var myndig fra 1344 til 1360 og gift med Edle Tuesdatter "Due"), Jacob Jensen (Due), Jacob Øvesen og hans frænde Anders Bosen. De optræder ofte i herredets brevskeber, og i 1355 10/8 med Jens Læge, der i 1379 er foged på ærkebispens sjællandske gods! Nogle for os svært gennemskuelige tråde væves atter sammen, men tavle 2 viser, hvad der nu er samlet om denne gren.

Harald kongsling

Når man sammenholder Strangesønnernes og Bild'ernes stamtræ i 12 og 1300-tallet, ser man talrige ikke blot velbyrdige, men meget højborne personligheder, så som på den gejstlige side en ærkebisp og en biskop, på den verdslige ialt 22 riddere, hvoriblandt findes 4 marsker og 1 drost. Vi øjner her en høvdinge -slægt, der allerede sidder fast i sadlen i 1200 tallet og fortøner sig ind i 1100-årene.

De har haft deres egne meninger og ikke alle bøjet ryg for kongemagten, det vidner 4 fredløse om! Tidligt har de taget konkurrencen op med den sjællandske Hvide-slægt, der i begyndelsen støttede kongemagten, men måske på et tidspunkt var ude efter den selv!

På Sjælland kendes flere eksempler på indgifte mellem kongemagt og høvdinge -slægt i århundrederne efter vikingetiden, det var en god måde at knytte stormænds støtte til sig på i rigets magtkampe; det var dengang Danmark bestod af et valgkongedømme og ikke fulgte arv og slægt.

Harald marsk - hvem var han opkaldt efter? Tilknyttet Jylland, indgiftet i Hviderne på Sjælland, hvem var denne velkendte mand, der aldrig blev kendetegnet ved sin faders navn? Navnet er usædvanligt i hans tid, selv blandt stormændene, men almindeligt i den gamle kongeslægt, og han kalder sin søn for Oluf, hvilket er ukendt i hans hustrus slægt, så det må være et fædrene navn.

Harald Kesja, Oluf Haraldsen og Harald Skrænk, tre led af en stædig gren, der alle var modkonger til den officielle konge i perioden fra Knud Lavards død til Knud Valdemarsens kongetid, en stadig trussel, et memorandum til kongerne om de gamle valgkonger. De måtte efterhånden ties ihjel, og Saxo sværtede dem så godt til, så man nemmere kunne få sikret arvekongedømmet, salvet af "God himself"! De tre har ingen plads i kongerækken den dag i dag ...

Harald Kesja og Erik Emune var begge kong Erik Ejegods sønner født udenfor ægteskab. Kong Erik var gift med Bodil af den mægtige Nørrejyske Torgunna -slægt, og de havde sammen den i hvert fald efter sin død så populære hertug, Knud Lavard. Saxo gør markant forskel på de to uægteskabeliges herkomst, idet Haralds moder var kongens fribårne frille, hvorimod Eriks var en simpel træl. Saxo burde som moderne kirkemand tage afstand fra begge, men den gamle viking i ham lader skinne igennem, at børn af fribårne friller havde store rettigheder, hvorimod trælunger var at foragte!

Med denne gamle holdning in mente forstår man pludselig, at Harald Kesja skifter side i magtkampen, da han erfarer, at hans trælbårne broder, Erik, efterstræber kronen.

I Jylland var Harald Kesja populær, her kåres han til konge efter kong Niels' drab i Slesvig, og der bliver ikke ro i landet, mente kong Erik Emune, før Harald og med ham hele hans slægt var udryddet - han forsøgte i alt fald at dræbe dem alle.

Kunne man tænke sig at modkongerne søgte at knytte Strangesønnerne til sig ved ægteskab?

"Kong Erik havde to andre sønner, som var ældre (end Knud Lavard), den ene hed Erik, den anden Harald Kesje, de var begge lovende mænd. Kong Erik drager til Jerusalem og sætter sin søn Harald til at styre landet imens, han var da fuldvoksen, vellidt af mange. Harald Kesje var gift med Ragnhild, datter af norskekongen Magnus Barfod, og deres sønner var Magnus, Olaf, Harald og Knud.

Harald var en god ven af sin farbror kong Nikolaus og var længe i hirden hos ham, mange var på nakken af ham for det, og han måtte høre meget for det, men til tider opholdt han sig i Roskilde på Sjælland og holdt der en stor mandskabsstyrke og ophjalp det sted meget." ⁵⁴

Ved Knud Lavards drab i 1131 bryder helvede løs i Danmark. Harald Kesja var en hård hals, vist ikke så vellidt som Knytlingesagaen fortæller, men heller ikke så grum, som den partiske Saxo gør ham. Imidlertid slingrer han i sin politik, er i begyndelsen mod kong Niels efter broderen, hertug Knuds, drab, men skifter senere side, og bliver en af de overlevende stormænd fra det ødelæggende slag ved Fodevig, hvor hans anden broder, "trælungen" Erik, vinder stor sejr, og hvor rigets arving, Magnus Nielsen, falder, "Danmarks blomst knækkes", siger munken bag Roskildekrøniken og er tydeligvis på et andet parti end Saxo.

Harald Kesja bliver derpå kong Niels' medkonge i Jylland, og efter den nedbrudte konges drab i Slesvig, kåres Harald som enekonge på Urnehoved ting.

"Erik drog til Skåne og tilbragte julen der. I mellemtiden opholder Harald sig i Jylland og bliver opmuntret af talrige jyder. Da Erik hørte det, drog han pludselig til Sjælland, og under streng frost sejlede han i stor hast over til Jylland; og den følgende nat fangede han sin intetanende broder med børn og hustru i en by som hedder Skiping, og lod fangen dræbe af bødlerne; hans sønner førte han til Skåne i lænker indtil august, sendte dem til en ø, som hedder Suer, og lod dem alle dræbe. Deres navne var Sivard, Erik, Svend, Niels, Harald, Benedict, Mistivint og Knud. Sønnen Bjørn (Jernside) og Erik Diakon havde Erik druknet året før i borgen ved Slesvig havn, og sønnen Magnus var faldet ved Fotevig" ⁵⁵.

Kun sønnen Olaf Haraldsen overlevede, som Saxo fortæller:

"da han så, at huset var spærret med krigsfolk, tog han kvindeklæder på og gik så uhindret ud midt gennem fjendehoben",

og forklædt som tigger og pilgrim gik den overlevende ad vejene til kong Sverker i Sverige, der siden støttede både ham og sønnen, Harald.

Snart efter blev kongen dræbt på Urnehoved ting af den utilfredse jyske stormand, Plov, som Saxo intet har tilovers for - han kunne ikke så godt lide jyder! Imidlertid siger det noget om situationen, og Plovs magt, at han uhindret kan gå fra tinge efter denne dåd. Herefter blev Erik Lam konge, fortæller kongerækken, men annalerne siger noget andet:

"der blev valgt to konger: Olaf Haralds søn og Erik Lam, søstersøn til Erik Emune og Harald",

"1142 stod 12 slag mellem Erik Lam og Haralds søn Olaf, og Olaf tabte altid. Olaf dræbte biskop Riko af Roskilde i Ramløse",

"1143. Haralds søn Olaf blev dræbt".

"I tre år var de begge magthavere i Danmark, men i det fjerde år kæmpede de atter (ved Tudeåen), og i denne kamp faldt Harald Kesjes søn Olaf."⁵⁶

Efter sin flugt havde Olaf Haraldsen ophold i Sverige, og det ville være naturligt for eventuelle sønner at gøre det samme; kongeblood var en magtfaktor, der kunne udnyttes, og drab var man ikke bleg for! Valdemar den Store var en konge af et gudsbenådet held, de sammensværgelser, der var tilløb til, blev altid slået ned, så stormændene ventede tålmodigt. Da han endelig døde i 1182, ville man udnytte chancen, og skåningene hidkaldte "Harald den Tynde" til tronen. Harald Skrænk må være Olaf Haraldsens søn, hvilket Saxo indrømmer mellem linierne, skønt han ikke vil anerkende ham:

"De (skåningene) indkaldte en vis Harald fra Sverige, som vel også var af kongeligt blod, men duede dog ikke mere til konge, end det femte hjul til en vogn, thi han var et dummerhoved og en stamihak"!

Almuen flokkedes om Harald, der red mod Lund, og ved Lomma kom det til slag (eller hvad man bør kalde det), hvorom Saxo beretter med

skadefro, at bønderne flygtede så snart de så rytteriet og blev mejet ned, uden at adelen tabte en eneste mand. Harald og "hans krone-smed", *Agge Tuesen*, nåede op i Sverige igen, og lader ikke siden høre fra sig.

Det er tænkeligt, at Harald marsks farfader, som muligvis var den sagnomspundne høvding fra folkesangen, "Skammel nør fra Thy", havde fået en datter af modkongen Oluf Haraldsen til ægte, for at denne kunne sikre den jyske støtte, og muligvis var "kronesmeden" også af denne slægt. Navnene Oluf, Harald og Mogens, ja, selv Agge og Tue, nedarves i Strangesønnernes slægt og peger på modkongerne.

Måske også slægtens til tider oprørske og egenrådige sindelag, "Jydernes gamle stivsind", kunne stamme fra denne tilsidesættelse; og den store selvbevidsthed, der senere fostrer så mange riddere, marsker og droster, fortæller, at de mere var krigere end bønder.

Appendix - efterslægten

Tavle 3 viser nyordningen af Bild -slægten, og via denne kan slægten følges videre med Thisets stamtavle²⁷ i hånden. Jacob Ottesen var kun gift en gang og det med en kvinde af slægten Lindenov. Deres våben findes på et par smukt bemalede gravsten i Hesselager kirke på Fyn. Kansler Johan Friis havde arvet Hesselager (Gudme h.) efter sin farmoder, fru Maren Jacobsdatter Bild, og på hans gravsten ses hendes våben tværdelt af sølv og sort.

Broderen, Henrik Friis, har flere våbener på sin gravsten, de rækker en generation længere tilbage, og viser Jacob Ottesen Bilds våben tværdelt af sølv og sort, samt hustruens Lindenov -våben.

Henrik var gift med Margrethe Bild efterkommer af Peder Ottesen Bild, der var gift med Tale Ulfeldt. Margrethes 8 anevåben ses også på gravstenen, hendes fædrene våben tværdelt af sølv og sort, og som hjelmfigur ses et sort og et sølv vesselhorn.

Altså modsat den "traditionelle" stamrække er hendes farfader Evert Bild søn af Peder Ottesen og ikke af broderen Jacob.

Denne gren af de gamle Strangesønners æt uddøde på sværdsiden i 1622 med lensmand Niels Bild til Ravnholt i Gudme herred.

Niels Ebbesen

Man kan ikke skrive en artikel om Strangesønnerne uden at komme nærmere ind på den nationale helt, Niels Ebbesen, den "kullede greves" banemand, som dog først for et århundred siden blev genplaceret på sin slægts stamtræ af Anders Thiset.⁵⁷

Om Danmarks skæbne der lød en sang,
så sørgelig.

Der var ingen konge i Dannevang,
men borgerkrig.

Dansken var fredløs i skov og på hede,
Herrer vi havde af Himmelens vrede.

For tyskerne reves om Danmark!

Grev Gert var en kæmpe, en hals fuld hård,
som stål og jern.

Og krigsmænd der strømmede til hans gård,
fra nær og fjern.

Alting han voved' for lidet at vinde,
spared' som nælden ej ven eller fjende.

Og tyskerne reves om Danmark!

Niels Ebbesen var sig en riddersmand,
på Nørreris.

Og aldrig forstummer i hedeland
den herres pris.

Han tog af dage den kullede greve,
fri ville han enten dø eller leve,

Da tyskerne reves om Danmark!

Den kullede greve drog op i nør,
i herrefærd.

Han rykkede frem som han plejed' før
med ild og sværd.

Jyderne alle fra Randers til Ribe,
danse han bød efter tyskernes pibe.

For tyskerne reves om Danmark!

Niels Ebbesen for da i harnisk brat,
for landefred.

Han gæstede greven en forårsnat,
og sværdet bed.

Fri ville han enten dø eller leve,
livet han tog af den kullede greve.

Da tyskerne reves om Danmark!

Sig hævned de holster ved Skanderborg
der faldt vor helt.

Og sjunget der blev om Jyllands sorg
ved sund og bælt.

Aldrig hans minde dog lægges i mulde,
han stod i spidsen for jyderne hulde. Da

tyskerne reves om Danmark!

Efter drabet i Randers på grev Gerhardt af Holsten den 1. april 1340 blev Niels Ebbesen en selvskreven leder af det jyske oprør, der 1. maj lægger en påbegyndt borg ved Skjern Å i ruiner, og hæren belejrer Skanderborg, hvor holstenerne har forskanset sig. Den 2. november gør holstenerne pludseligt et overraskende udfald, i det efterfølgende slag falder både Niels Ebbesen og to af hans brødre, Ebbe og Oluf. Den lybske krønike fortæller, at de tre brødres lig radbrækket blev lagt på hjul og stejle udenfor byen, en virkningsfuld magtdemonstration overfor de overvundne danskere. Som visen siger: "sig hævned' de holster ved Skanderborg, og sjunget der blev om Jyllands sorg".

Vestervig klosterkirke var Strangesønnernes slægtskirke så længe de boede i området, den lå nær det gamle hovedsæde, Nørringtoft, hvor dramaet omkring Ebbe Skammelsen ifølge traditionen uds spillede sig. Nu blev resterne af brødrene Niels og Oluf Ebbesen begravet her, og en nu forsvunden sten med deres navne blev rejst i kirken.⁵⁸

Ebbe Ebbesen var fader til Ove/Åge Hase den yngre til Gåsetofte ved Kalundborg, en anden søn var Mogens Ebbesen Hase, der i 1376 udstede et vidne af Nørrejylland, og i sit segl fører det skrådelte Strangesen-våben (*fig. 1 C*). Ove Hase førte som sin farfader våbenet med metalfeltet nederst (*fig. 1 B*)

Fig. 4: Om grev Gerhard siges det i visen, at han »sparede som nælden ej ven eller fjende«, hvilket var en bidsk hentydning til greverne af Holstens våbenskjold, som blev kaldt »nældebladet« efter bortens karakteristiske form.

(Forf. tegn. efter Gelrevåbenbogen, hvori hjelmfiguren afviger fra, hvad greverne ellers benyttede sig af)

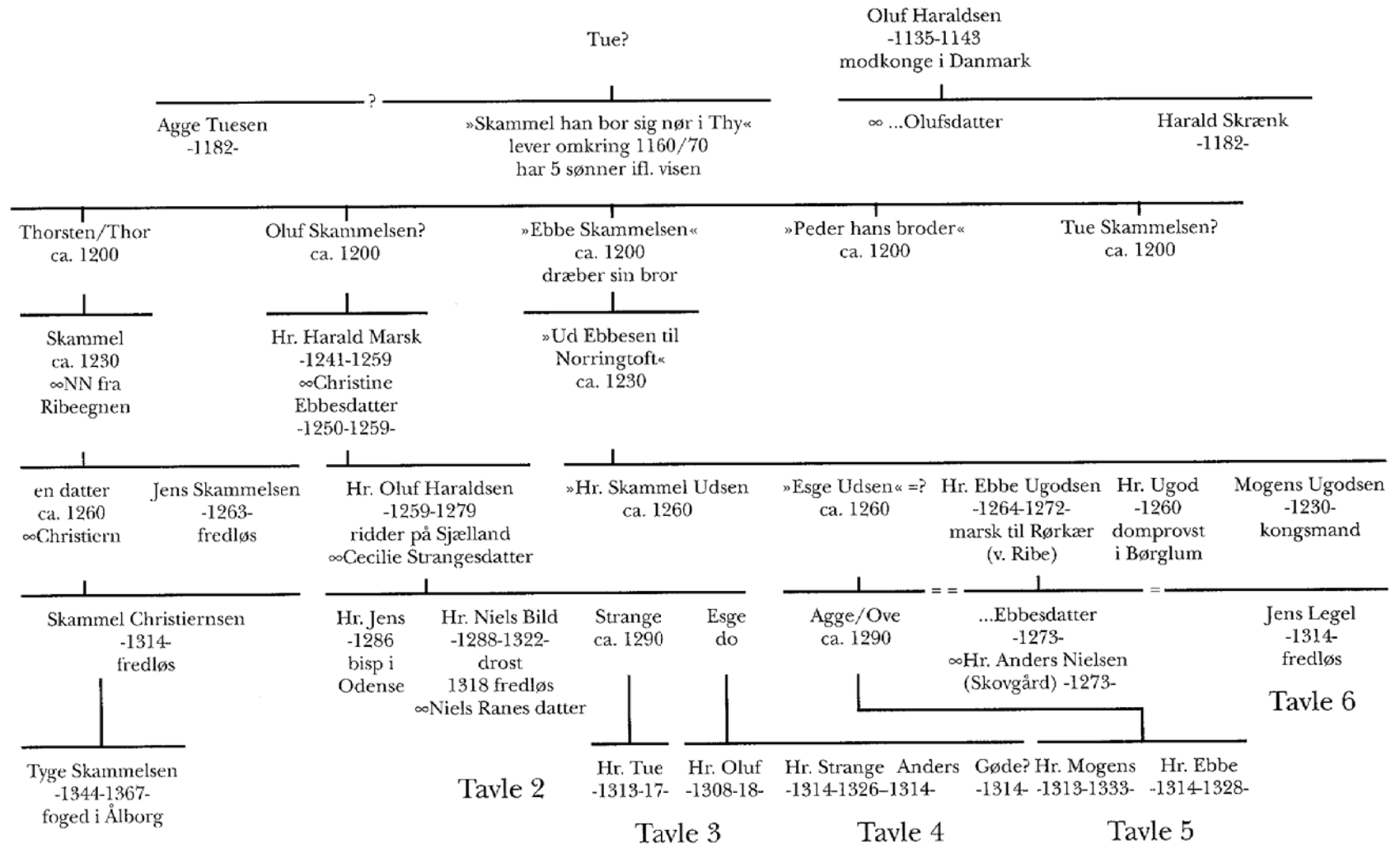
To af Niels Ebbesens sønner, Hr. Tage og Peder, giftede sig med deres kusiner, Cecilie og Elisabeth, døtre af Hr. Esge Ebbesen Krog, som for øvrigt var værge for Nielses børn. Ægteskab mellem søskendebørn blev ellers helt op i 1600-tallet regnet for blodskam og var derfor ulovligt, så det må have krævet en god klat penge at få kirkens velsignelse for disse forbindelser. En tredje søn var Hr. Jens Nielsen, hvis sigil viser stamvåbenet (fig. 1 A) og på hjelmen to vesselhorn.⁵⁹

Det var Niels Ebbesens broder, Strange, der blev stamfaderen til "de yngre Strangesønner", hans søn, Hr. Niels Strangesen til Norringtoft, døde i 1423 og blev begravet i Vestervig klosterkirke med sin tredje hustru, Ingeborg, datter af Folrad Dosenrode, hvilket en nu tabt gravsten med det tværdelte våben fortalte.⁶⁰

Tavle 5 viser den her omtalte gren af slægten, og den yngre gren udgår fra Hr. Strange Nielsen, og kan følges i Thisets stamtavle, indtil den i 1596 uddør i mandslinien med Claus Strangesen til Nørholm i Bølling herred.

Tavle 1

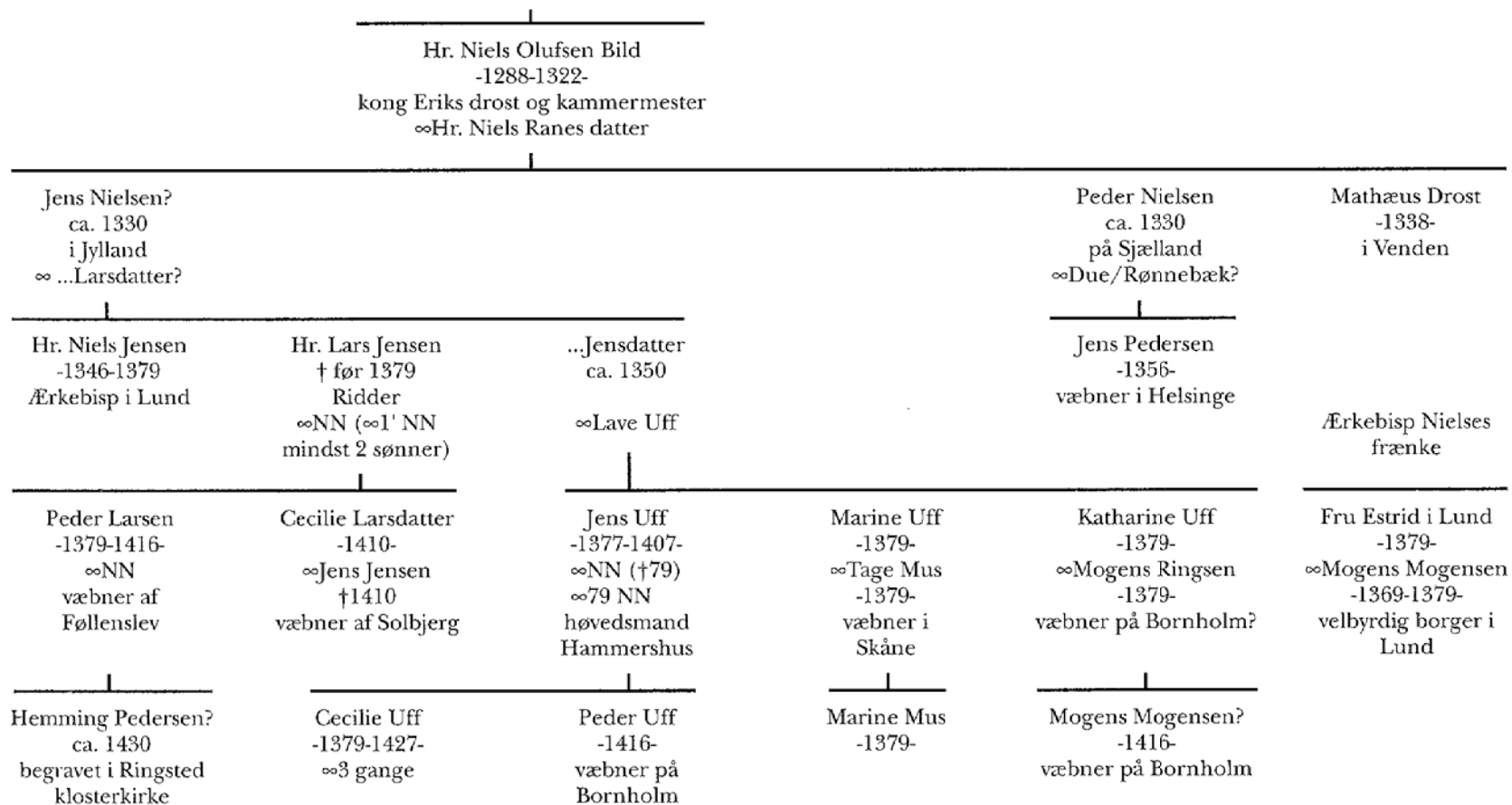
De ældste led af slægten Bild/Strangesen

Tavle 2

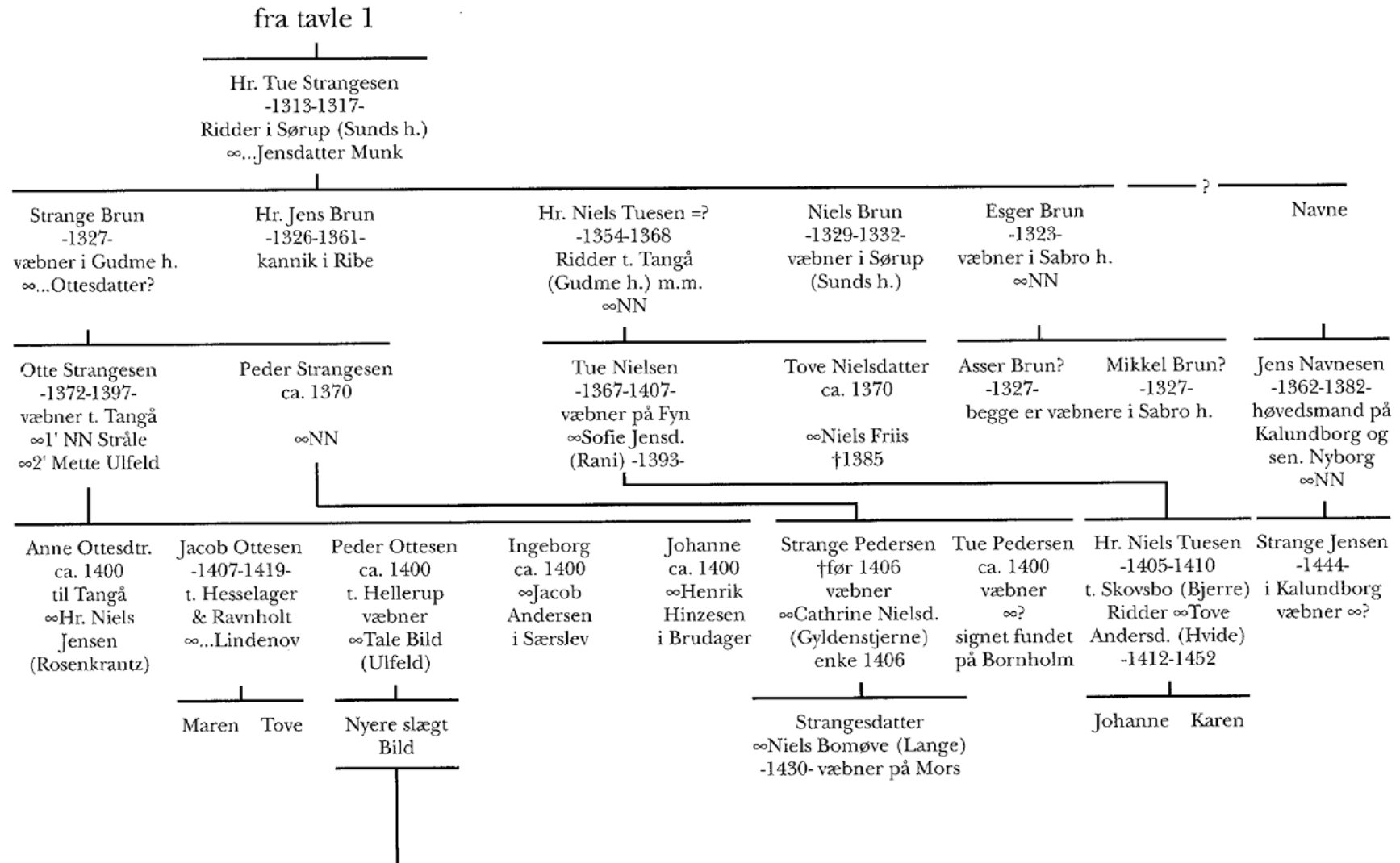
Drost Niels Olufsen Bilds slægt

fra tavle 1

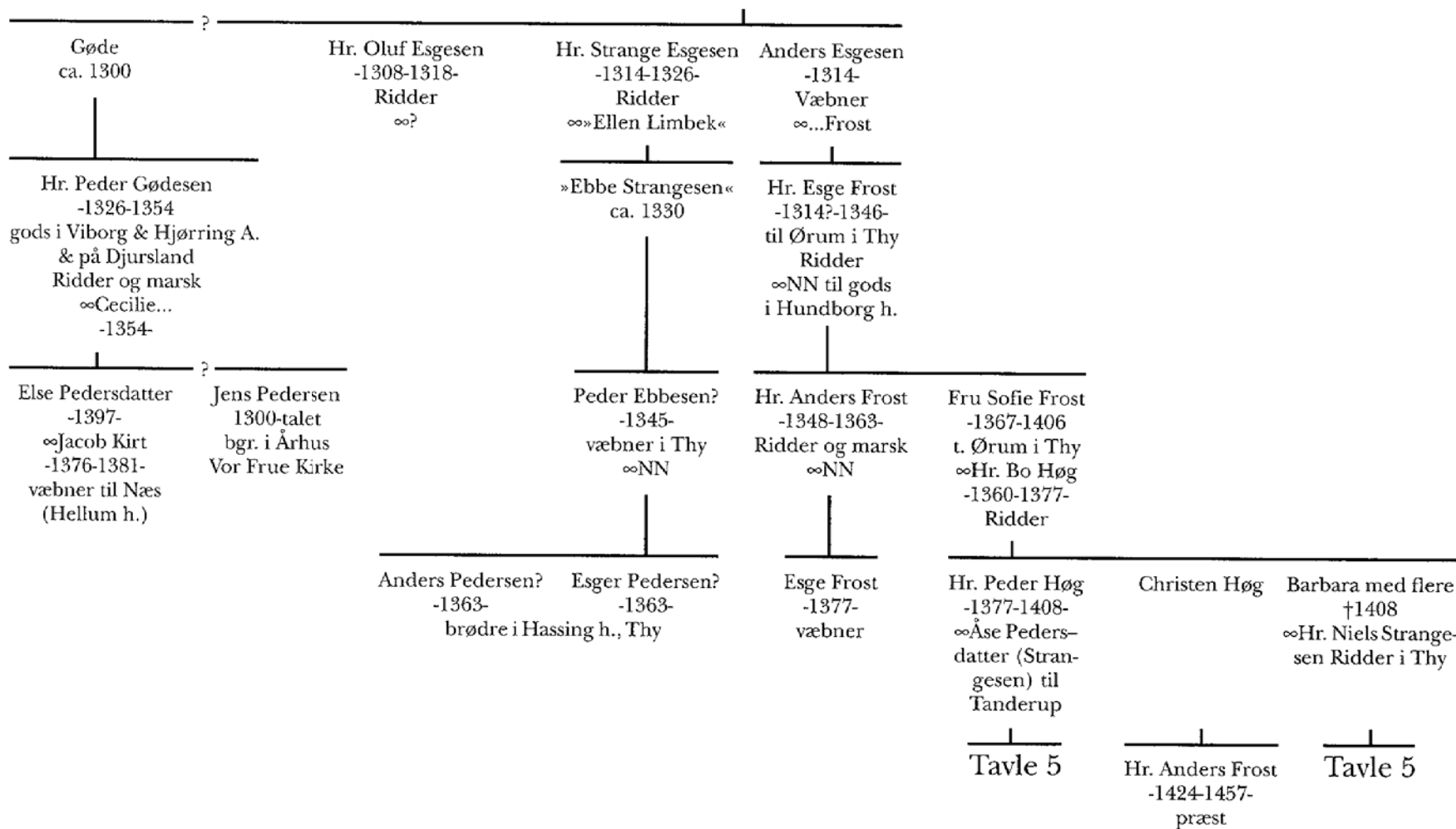
Tavle 3

Linien Brun og Bild på Fyn

Tavle 4

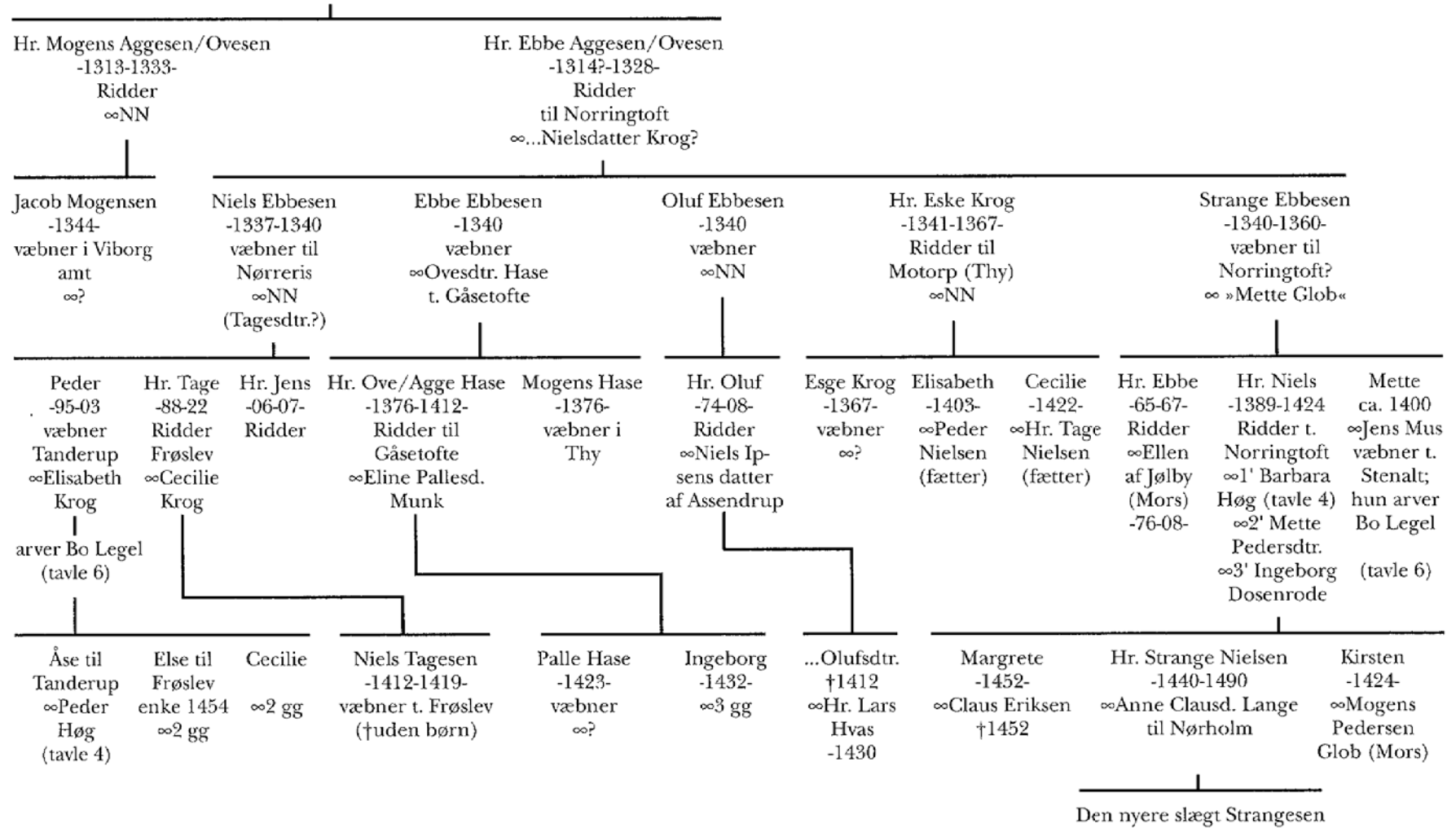
Nørrejderne linien Frost
fra tavle 1

Tavle 5

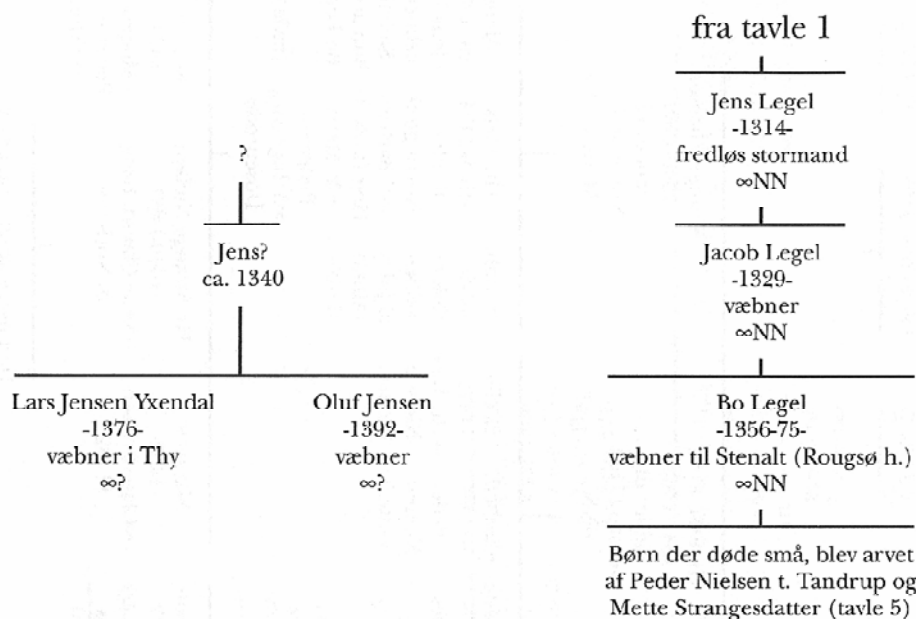
Niels Ebbesens slægtskreds – Strangesønnerne

fra tavle 1

Tavle 6

Jyske løsgængere

Noter

Anvendte forkortelser:

DA = Danske Adelsvåbner. Af Sven Tito
Achen, Kbh. 1973.

DAS 1 = Danske adelige sigiller fra det 13. og
14. århundrede. Af H. Petersen, Kbh.
1897.

DAS 2 = Danske adelige sigiller fra det 15., 16.
og 17. århundrede. Af A. Thiset, Kbh.
1905.

DAÅ = Danmarks Adels Årbog.

DGS = Danske gejstlige sigiller fra Middelal-
deren. Af H. Petersen, Kbh. 1886.

DRB = Danmarks Riges Breve.

HT = Heraldisk Tidsskrift.

1. Kaldes også "Trugot -slægten" efter jarl
Trugot Fagerskind gift med Torgunna eller
Trund.

2. "Sjællandske Krønike" udg. af RAOlsen
1981, s. 21.

3. "Ballader - danske og fremmede" E. Dal,
Kbh 1968, anfører 55 vers af denne kendte
og udbredte folkeviser! Se i øvrigt "Dan marks
gamle Folkeviser" bd.I -12, Kbh 1853 1976.
Det kommer ikke indenfor artiklens rammer
at diskutere visens sandhedsgrad, den
nævnes kun, fordi de n har givet anledning til
en slægtetradition om denne slægts
herkomst. Brugen af viser er i høj

grad problematisk! Se også "Nye veje til Fol-
kevisen" af LPiø, Kbh 1985 (disputats), s.10f.

4. Til illustration af denne tanke, se "Vaser, liljer
og kroner i heraldiken" af A.Wulff
(Våbenhistoriske Årbøger 13), Kbh. 1966,
planche 2 og 3.

5. Deres segl er afbildet i "Danske adelige sigiller
fra det 13. og 14. Århundrede" af H.Petersen,
Kbh 1897 (i det følgende "DAS 1")
nr.102 og nr.214.

6. Seglet er afbildet i "Danske gejstlige sigiller
fra Middelalderen" af H.Petersen, Kbh 1886
(i det følgende "DGS") nr 20.

7. "Danske adelige sigiller fra det 15., 16. og
17. Århundrede" af A.Thiset, Kbh 1905 (i
det følgende "DAS 2") under L.iv nr 16 og
17, her ses også flere eksempler. Tegneren
søger at vise ophøjelserne ved skyggeskraveringen,
og det giver selvfølgelig en vis usik-
kerhed, når man ikke selv har kontrolleret,
om tegneren har ret, hvilket jeg ikke har haft
mulighed for i alle tilfælde.

8. DAS 1 nr 727; i beskrivelsen står at andet
felt er bestrøet med kugler, hvorimod teg-
ningen af det slidte segl viser et mønster, der
minder om skaktavl. Sven Tito Achen
skriver i "Danske Adelsvåbener" (herefter
"DA"), Kbh 1973, s.431 "skaktavlmønstreet

- skal næppe forstås som andet end skravering", imidlertid viser Storcks tegning en skravering af det modsatte felt end i det originale segl. Ja, forvekslingsmulighederne er ofte talrige!
9. DAS 2 L.xxii, nr 1.
 10. DAS 1 nr 554.
 11. DGS nr 841, Jens Brun kannik i Ribe 1338.
 12. Hr Ebbe Aggesen/Ovesen i DAS 1 nr 212.
 13. Dokumenterne til Hr Jenses historie kan findes i værket "Danmarks Riges Breve" (herefter "DRB"), der udkommer fortløbende i tre rækker. Her: 127220/2, 128229/7, 128424/5, 128618/5.
 14. "Ribe bys historie og beskrivelse indtil Reformationen" af J.Kinch, Ribe 1869, s.96; "Ribe Oldemoder" udg. af O.Nielsen, Kbh 1869, s.98.
 15. Huitfeldt s.301; Suhms Danmarks Historie, bd.II s.48; "Scriptores Rerum Danicarum" bd.5 s.511.
 16. Hr Niels Olufsen Bild nævnes ofte i kongebrevene fra 1297 at regne (se DRB); her henvises til 1304 29/4, 1307 22/1, 1309 21/5, 1312 "før 7/12" (2:6,478).
 17. DRB 1313 22/8, 28/8, 1313 u.d. (2:7 89); 13146/7.
 18. "Sjællandske Krønike" (note 2), s.22; "Danmarks middelalderlige Annaler" af E.Kroman, s.322 oplyser, at borgene tilhørte her-tugen.
 19. DRB 1317 7/1, 25/8; 1318 11/6, 16/7, 15/8, 14/10; 131927/5; 1320 25/1.
 20. "Sjællandske Krønike" (note 2) s.24.
 21. "Svenska Medeltidsvapen" af J.Raneke, Lund 1982, s.4 gengiver ukritisk Huitfeldt, og selvom værket primært behandler heraldik og ikke genealogi, har det fået den uheldige virkning, at skånske forskere tager ud sagnet for den endegyldige sandhed.
 22. Elkær i Kær herred, Ålborg amt, se DRB 1355 28/4. Brevet omtaler drostens "salg" til kong Erik, hvilket vist må tages med et gran salt, når vi kender de faktiske forhold!
 23. DRB 1319 6/9; usikkerheden omkring hustruens gods beror på, at det normalt kun er mandens gods, der er forbrudt, hustruen er uden skyld, og hun og hendes børn har frit ret til at bebo hendes gårde. Biskoppen har fuldt ud været klar over det, hvorfor kongen må indføre sin forsikring om erstatning i skødet.
 24. Af godset som kongen inddrog fra Hr Niels lå hustruens del (?) i Bjæverskov, Bårse og Faxe herreder, netop i Ranernes slægtsområde (fx Havnelev i Faxe h.). Hr Niels Ranes søn, Peder, har gods i Gentoft, hvor ærkebispe Niels Jensen (Bild) har besiddelser, og besegler til vitterlighed med Hr Peder Gødesen (Strangesen). En anden søn, Hr Jac-
ter, marsk Lage Ågesen (Panter)'s enke. Knud Andersen (Panter) har gods i Skenkelsø, hvor også ærkebispens ejer gods, og besegler til vitterlighed med ærkebispens nevø, Peder Larsen til Føllenslev. Fru Ingefred var kusine til grev Herman af Gleichen, der 1319 ejede gods i Føllenslev. Sandelig en slægtskreds der hænger sammen "som ærtehalv".
 25. DRB 1308 21/10 (Oluf Eskilsen); 1314 6/7 (Strange Esgesen, Ebbe Balle (lig Ebbe Aggesen?)), Oluf Esgesen, Anders Esgesen, Esger Frost); 13165/8 brevet er en afskrift og personerne "Strange Esgesen, Esger Brok og Ove Eskilsen" kan meget vel være en forvanskning af Strange Esgesen, Esger Frost og Oluf Esgesen; 1318 11/11 Hr Oluf Esgersen, ridder.
 26. 13267/6, 16/8.
 27. Den "traditionelle" stamrække kan ses i "Danmarks Adels Årbog" årgang 1888 s.58 ff. For øvrigt skal kritikken af Thisets stamtavler ikke forstås som en nedgørelse af denne mands banebrydende arbejde, det bør huskes, at vi i dag har fået trykt meget af det dengang uoverskuelige kildemateriale.
 28. Nævnes i DRB under: 13267/6, 16/8; 1328 før 25/4; 1329 28/1, 4/4 (uægte); 1341 3/1; 1345 u.d. (3:2,205); 1347 14/6; 1354 12/4, før 14/4. Våbenfrisen se "Danmarks Kirker" Århus, Vor Frue Kirke, s.1106.
 29. DRB 1313 ca 28/8, 10/10; 1315 14/12; 132616/8; 132822/10; 13337/8; hans sigil ses i DAS 1, 214, hvor han i omskriften kaldes "Magnus Aghyson"; Jacobus Magnæsson nævnes 13445/6 og sigillet ses i DAS 1, 321.
 30. DRB 1314 6/7 (Ebbe Balle); 1320 4/10; 132320/8 (ridder); 1325 16/2; 132822/10; segl: DAS 1 nr 212, med omskrift: "Ebbe Agghyson".
 31. Seglene ses i DAS 1 nr.442 og 573.
 32. DRB 1314 ca 6/7; 13295/2; 13562/2; 1375 19/4; 1423 11/2; 1427 23/1; 1437 24/1; våbenet: DA (note 8) s.346.
 33. DRB 1263 28/11 (Jens Skarmmelsens fader nævnes i en anden afskrift at hedde Skammel Thorsen); 13442/8; 1345 4/4; 1355 1/4; 10/4; 20/4; 1367 23/5, 25/9; segl i DAS 1 nr 635.
 34. DRB 1376 19/2; 13927/1; segl i DAS 1 nr 738 og 975; på grund af H. Storcks forkerte våben tegning (lodret delt), er Lars Jensen Yxendal fejlplaceret s.285 i DA.
 35. DRB 1313 ca 28/8; 1317 4/9; 1355 20/4 kalder sønnen, Niels Tuesen, Niels Jensen Munk sin onkel.
 36. DRB 1323 29/6, måske var Esger fader til Asser og Michel Brun, der bor i Sabro h. 13279/3, 12/3; 132713/12 segl i DAS 1 nr 205; 13262/12; 133825/5, 23/6; 1361 9/1; Jens Bruns segl i DGS 841.

- 37.DRB 1329 10/7; 1332 21/9 (Niels Brun); 1354 12/4 Niels Tuesen Hvedebrød (?); 135510/4,20/4; 136024/5; 1361 7/3; 1364 21/6; 1365 7/7, 3/9, 22/11; 1368 u.d.; d.16/8 blev hans sjælemesse afholdt i Lun de domkirke, "Lunde domkapitels Gave bøger" ved C.Weeke, Kbh 1884ff, s.201. Segl i DAS 1 ur 445 (væbner) og 623 (ridder).
- 38.DRB 1362 13/11; 1369 7/8; 1370 24/5; 1377 12/9; 1378 16/1, 28/11, 21/12; 1380 8/6; 1381 19/1; 1382 16/1; Seglet i DAS 1 ur 554.
39. Strange junior nævnes 1175 25/6, 1180 6/2, 1183 21/3 og 1186 før 12/5. Peder Strangesen første gang 1193 22/1. I brev af 1233 19/1 får vi overordentlig god besked, der står kort sagt: "to velbyrdige og overordentlig mægtige mænd Hr Peder Strangesen og hans nevø Anders søn af Gro, var og så svogre, idet de var gift med to søstre, Ingeborg og Cecilie, døtre af Hr Esbern Sna re, ærkebisp Absalons broder". 1284 2/12 og u.d. nævnes at Anders Grosen havde en søn, Absalon, og 1264 16/8 og 1272 3/5 nævnes Absalon Andersen og Strange hans broder. 127911/11 nævner Cecilie, enke af Hr Oluf Haraldsen, sin farbroder Hr Absalon Andersen. I kilderne er således uomtvisteligt belæg for de ældste led i UI feld-ætten, som af Viger en anelse fra DAÅ, idet man førhen ikke kunne forstå - eller acceptere - at Anders Gros søn kunne føre sit mødrene Ulfeld-våben videre, ligesom det faktisk er skik i Skotland.
40. 1250 u.d., 1259 u.d., 12746/5, 127911/11. "Nachkommen Gorm des AJten" af S.Otto Brenner, Lyngby 1978, s.25 kalder Oluf Haraldsen for "Litle", hvilket han sikkert har fra DAÅ 1893, der s.155 siger, at Harald marsks søn, "Oluf Litle" nævnes i 1274. Kil den findes ikke, men i ovennævnte brev af 12746/5 nævnes "Hr Jon Litle og Hr Oluf Haraldsen" sammen, og det er jo misvisende på det grundlag, at kalde ham Oluf Litle!
41. 1254 16/7; kong Valdemar regerede 1202 til 1241 og 3 andre marsker kendes: Hr Jens Ebbesen (Hvide) 1224-32, Skorre 1224 -30, og i 1230 optrådte også marsk Helge. Det var vel på grund af kongens mange krige, at han havde så mange marsker. Kong Christer regerede 1252 til 59 så Hr Niels Hak var altså marsk mellem 1252 og 54.
42. "Danmarks middelalderlige Annaler" v. E.Kroman, Kbh 1980 s.206 - Ryd klostres annaler 2.
43. Fru Gros testamente af 126818/11; hun var enke efter Hr Esbern Vagnsen (Udsen, se DAS 1, ur 36), datter af Hr Gunde Vind (1230), der vel igen var søn af Aghi Wind i Vendsyssel (broderlisten i kong Valdemars jordebog). Fru Gro fører en lilje (DAS 1, 37), hun har en halvbroder, Peder Pallesen, en uægte ditto, Torkil Gunnensen, samt endnu en søster, Fru Bodil, Niels Krogs (DAS 1, 39: slægten Juels liggende lilje), en delig besegler hendes frænde, Gunne Kjeldsen (DAS 1, 38), med en stige i sit skjold, en mulig stamfader til "stige -slægterne" Fasti og Tornekran og en efterkommer af "Torg"; Inna-ætten". Fru Gros gods ligger i Thy og i Aalborg amt.
44. Kong Erik regerede 1241 til 50; DRB 1248 23/3, 1264 16/8, 1272 17/10; Hr Mogens Ugodsens: 1230 (før 14/4, 124122/6, 2/7).
45. Annaler (note 42), s.105, Sorø -annalerne angiver datoen; s.262, Ribe -annalerne stedet og gerningsmanden; s.314, annaler 1101 - 1313, 933 -1263 angiver begravelsen; m.fl. annaler. En anden provst Ugod, kan nik i Århus, omtales 1284 26/5 at være ble vet dræbt på grusom måde Aלהelgens Nat (lill) et ubestemt år i Hundslund kirke i Hads h. (Århus amt) af kirkens verdslige værger, hvorfor deres patronatsret er for brudt og kirken lagt under Århus domkirke. Skønt begge de dræbte var provster og tilmed havde samme navn, synes det ikke at være samme begivenhed, der henvises til. Ugod af Århus havde vist altid været omgærdet af splid, for kapitlet i Århus klagede til paven over at biskop Peder havde indsat ham som kannik og givet ham præbende uden at adspørge dem (12449/4).
46. Annaler (note 42) s.72f, skånske årbog.
47. 1346 22/7; 1349 22/7; 1350 1/5, 8/5, 21/11; 1351 3/6; 1354 1/2 (segl: DGS ur 225); 13557/9; 1356 14/2, 2/3; Han kaldes også i DAÅ "kannik i Lund", men det er der ikke belæg for i kilderne. Desuden må han ikke forveksles med navnebroderen af slægten Due, som det er sket i DAÅ 1891 s.128 (Due-stamtavlen): "Niels Jensen Due, 1340 kannik i Roskilde, 1345 og 50 degn smst. og 1356 provst i Østersyssel, død 23/4 1380 i Rosk." Provsten er den senere ærkebisp, der imidlertid i Bild -stamtavlen (note 27) kalder des "degn i Roskilde 1360", hvilket jo er navnebroderen Due.
48. 1378 31/5 er han i Simrishamn, 28/10 og 24/11 på Hammershus, 3/2 1379 skrives te - stamentet; der er nogen usikkerhed omkring dødsdagen (se Weeke, note 37, s.33 note 2), men d. 5/2 anses som mest sandt synlig.
49. "Heraldisk Tidsskrift" (herefter "HT") 3:23, 1971, s.105 "Gelre-våbenbogen og dens danske våbener" af S. Tito Achen. Våbenet: i hvidt felt en rød sparre; sparren bekræftes af sigillerne DAS 1 ur 785 (1377 3/2) og DAS 2, L.1xv.20 (14077/1). Om slægtens heraldik: "HT" 5:46 1982, s.275 "De born -

- holmske væbnerslægter Uf og Splid" af S. Mahler Dam. Fru Cecilie, som gaven alterkalk til Nyker kirke, er den i 1379 omtalte jomfru Cecilie. Fejlantagelsen i artiklen var baseret på Nationalmuseets datering af alterkalken til "anden halvdel af det 15. årh.". Våbenskjoldet, som pryder kalken, har imidlertid lighed med de sigiller, man ser i tidsrummet 1390-1420, de har nemlig samme smalle, spidse form. Giveren er da Jens Ufs datter, der levede -1379-1427-. Nydateringen er baseret på et foto venligst formidlet af fotograf Dettlaff i Rønne. Om slægten Ufs genealogi, se årbogen "SAXO - kultur - historisk Årsbak for Skåneland", 1986, s.71 "Bornholmsk-skånske Slægtskredse" af S. Mahler Dam, og 1987 s.80 "Landsdommer - patriariatet på Bornholm" af samme forfatter.
50. Peder Larsen 1402; 141625/2 DAS 2 L.iv 1; Cecilie 1410 24/6 DAS 2 L.iv 22; Hemming Pedersens våben behøver ikke at stå i de oprindelige farver, da mange overmalinger er sket i årenes løb. Den ældste beskrivelse af frisen synes at være "Fuldstændig Katalog af alle de Monumenter, Indscriptioner og mærkværdige Ting som forefandtes udi Set. Bendts Kirke i Ringsted, 1751" af Peter Motzfeldt, Nationalmuseets topografiske arkiv. Her beskrives våbenet: "deelt paa tværs i 2 lige dele, hvoraf den underste er blåagtig, den øverste hvid" (de våben som bør være sorte, benævnes her "sorte", hvorimod gråagtig og blåagtig henviser til blå).
51. Fjerde led er næstnæst-søskendebørn; "Kulturhist. lex. for nordisk Middelalder" bd.20 spalte 593 og 595 ("ætt").
52. "Kult.Lex." (note 51) bd.1 spalte 260 ("arveret"). 1. klasse arvinger er børn og efterkommere, 2. klasse forældre (og søskende hvis barnløs), 3. klasse bedsteforældre og 4. klasse onkler, tanter og broderbørn (og vel også søsterbørn).
53. 1429 5/6 besegler Ring Assersen i Ibsker. Mogens Mogensen der 1416 29/3 besegler sammen med hovedsmandens søn, Peder Uf, i Nyker kan meget vel være en søn af fru Katerine og husbond.
54. "Knytlinge Saga" v. JP.Ægidius, Kbh 1977, s.111.
55. "Roskildekrøniken" v. M.H.Gelting, Højbjerg 1979, s.32. I noterne mener man med usikkerhed, at Skiping, hvor Haralds gård lå, er landsbyen Firgårde ved Ry øst for Silkeborg, man kunne dog også pege på landsbyen Skibet ved Vejle A, hvor der ligger en herregård Haraldskær. Ad åen kunne store skibe fra Sjælland overraskende seje ind det synes ikke at være tilfældet ved Silkeborg!
56. Annaler (note 42), hhv. "Ann. Sorani ad 1268" og "Sjællandske Krønike", samt Knytlingesagaen (note 54).
57. "Historisk Tidsskrift" 5.rk. 5.bd., Kbh 1885, s.443 "Til hvilken æt hørte Niels Ebbesen?". Artiklen vakte åbenbart modstand i datid, hvilket blev imødegået i en ny artikel i samme tidsskrift 6.rk. 2.bd., Kbh 1889, s.644 "Er Niels Ebbesen en Strangesøn eller ikke?". Det skal dog anføres, at allerede Lisbeth Bryske med sin "slægtebogs-ammestuesnak" havde henført Niels Ebbesen til den korrekte slægt! Se også "Danske Magasin" 3.rk. 5.bd., s.86 "Bidrag til Niels Ebbesens Historie".
58. Thiset fortæller om den forsvundne gravsten i "Hist. Tidsskr." 5:5 s.456ff. Vester vig kloster kirke ligger i Refs herred, hovedgården Norringtoft i Hundborg h. Til Vestervig knytter sig også den ulykkelige kærlighedshistorie, om kong Valdemars søster og hendes elsker, se "Liden Kirsten og Buris" H.G.Davidsen og VMøller -Christensen, Odense 1971.
59. DAS 1, 1153: 140027/7 Ove Hase; DAS 1, 727: 137620/3 Mogens Ebbesen Hase; DAS 2 L.iv, 2: 140623/3 Hr Jens Nielsen.
60. Gravstenen omtales i "Hist.Tidsskr." 5:5, s.456f.

Sigvard Makier Dam, f. 1957, astrolog og heraldiker. Har tidligere publiceret i Personalthistorisk Tidskrift, senest i 90:2 (Jordbjerg-slægten - endnu en gang). Adresse: Engvej 1,4291 Ruds Vedby